

د پوهنې وزارت

تاریخ نہم توکی

ملي سرود

دا عزت د هر افغان دی
هه بچی یې قهرمان دی
د بلوخو د ازبکو
د ترکمنو د تاجکو
پامیریان، نورستانیان
هم ايماق، هم پشه يان
لکه لمر پرشنه آسمان
لکه زره وي جاويдан
وايو الله اکبر وايو الله اکبر

دا وطن افغانستان دی
کور د سولې کور د توري
دا وطن د ټولو کور دی
د پښتون او هزاره وو
ورسره عرب، گوجردی
براھوي دي، ټلباش دي
دا هېواد به تل څلپري
په سينه کې د آسيا به
نوم د حق مودي رهبر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاریخ نهم ټولگی

۱۳۹۸
ه.ش

د کتاب ځانګړې تیاوې

مضمون: تاریخ

مؤلفین: د تعلیمي نصاب د تاریخ دیپارتمنت علمي او مسلکي غږي

ادیت کوونکی: د پښتو ژبې د ادیت د ځانګې علمي او مسلکي غږي

تولګۍ: نهم

د متن ژبه: پښتو

انکشاف ورکوونکی: د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی ریاست

چروونکی: د پوهنې وزارت د اړیکو او عامه پوهاوی ریاست

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هجري شمسی

برېښنالیک پته: curriculum@moe.gov.af

د درسي کتابونو د چاپ، وېش او پلورلو حق د افغانستان اسلامي جمهوریت د پوهنې وزارت سره محفوظ دي. په بازار کې یې پلورل او پېرودل منع دي. له سرغروونکو سره قانوني چلنډ کېږي.

د پوهنې د وزیر پیغام اقرأ باسم ربک

د لوی او بیسونکي خدای ﷺ شکر په ځای کوو، چې مور ته یې ژوند رابنسلی، او د لوست او لیک له نعمت څخه ېږدې برخمن کړي یو، او د الله تعالی پر وروستي پیغمبر محمد مصطفی ﷺ چې د الهي لومړنې پیغام ورته (لوستل) و، درود وايو.

څرنګه چې ټولو ته بنکاره ده ۱۳۹۷ هجري لمزې کال د پوهنې د کال په نامه ونومول شو، له دې امله به د ګران هېواد بیوونیز نظام، د ژورو بلدونونو شاهد وي. بیوونکي، زده کوونکي، کتاب، بیوونځی، اداره او د والدینو سوراګانې د هېواد د پوهنیز نظام شپرگونی بنسټيز عناصر بلل کېږي، چې د هېواد بیوونې او روزنې په پراختیا او پرمختیا کې مهم رول لري. په داسې مهم وخت کې د افغانستان د پوهنې وزارت د مشرتابه مقام، د هېواد په بیوونیز نظام کې د ودې او پراختیا په لور بنسټيزو بلدونونو ته ژمن دي.

له همدي امله د بیوونځی، مدرسون او ټولو دولتي او خصوصي بیوونیزو تأسیساتو کې، د درسي کتابونو محتوا، کیفیت او توزیع ته پاملرنه د پوهنې وزارت د چارو په سرکې ځای لري. مور په دې باور یو،

چې د باکیفیته درسي کتابونو له شتون پرته، د بیوونې او روزنې اساسی اهدافو ته رسپدلي نشو. پورتنيو موخو ته د رسپدو او د اغېزنګ بیوونیز نظام د رامنځته کولو لپاره، د راتلونکي نسل د روزونکو په توګه، د هېواد له ټولو زړه سوانلو بیوونکو، استادانو او مسلکي مدیرانو څخه په درناوي هيله کوم، چې د هېواد بچیانو ته دې د درسي کتابونو په تدریس، او د محتوا په لېردولو کې، هیڅ ډول هڅه او هاند ونه سپموي، او د یوه فعال او په دیني، ملي او انتقادی تفکر سمال نسل په روزنه کې، زیار او کوبښ وکړي. هره ورڅ د ژمنې په نوي کولو او د مسؤولیت په درک سره، په دې نیت لوست پیل کړي، چې دن ورڅي ګران زده کوونکي به سباد یوه پرمختللي افغانستان معمaran، او د تولنې متمند او ګټور او سپدونکي وي. همدا راز له خورو زده کوونکو څخه، چې د هېواد ارزښتناکه پانګه ده، غوښتنه لرم، خو له هر فرست څخه ګټه پورته کړي، او د زده کړې په پروسه کې د ځیرکو او فعلو ګلیونو الو په توګه، او بیوونکو ته په درناوي سره، له تدریس څخه بشه او اغېزنګه استفاده وکړي.

په پاي کې د بیوونې او روزنې له ټولو پوهانو او د بیوونیز نصاب له مسلکي همکارانو څخه، چې د دې کتاب په لیکلو او چمتو کولو کې یې نه ستړې کېدونکي هلي څلې کړي دي، مننه کوم، او د لوی خدای ﷺ له دربار څخه دوى ته په دې سپیڅلې او انسان جورونکې هڅي کې بريا غواړم.

د معیاري او پرمختللي بیوونیز نظام او د داسې ودان افغانستان په هيله چې وګړي ېږدې خپلواک، پوه او سوکاله وي.

د پوهنې وزیر

دكتور محمد ميرويس بلخي

لیک لر

لومړۍ څېړکی: واک ته د احمدشاه بابا تر رسپدو وړاندې د افغانستان اقتصادي، تولنيز او سیاسي حالت (۸-۱)

- د احمد شاه بابا له واکمن کېدو وړاندې د افغانستان سیاسي حالت.

- د احمد شاه بابا له واکمن کېدو وړاندې د افغانستان تولنيز حالت خنګه و؟

- د احمد شاه بابا له واکمن کېدو وړاندې د افغانستان اقتصادي حالت خنګه و؟

د دویم څېړکی: له ۱۷۴۷ ز خڅه تر ۱۸۷۹ ز کال پوري د افغانستان پېښې (۹-۴)

- احمدشاه بابا خنګه یوڅل بیا افغانستان را ژوندي کړ.

- د احمد شاه بابا اداري اصلاحات او نظامي فعالیتونه.

- د احمدشاه بابا د خصلتونو په اړخه پوهیزئ؟

- آیا پوهېږئ تیمور شاه شل کاله واکمنی وکړه؟

- آیا د شاه زمان د واکمنی تګلارې پېشئ؟

- آیا پوهېږئ شاه محمود لومړۍ څل خرنګه واک ته ورسپد؟

- د شاه شجاع د لومړۍ څل واکمنی خرنګوالی

- د شاه محمود د دویم دورې د واکمنی خرنګوالی

- آیا د امير دوست محمد خان د لومړۍ څل واکمنی سره آشنايی لري؟

- آیا پر افغانستان د انګریزانو د لومړۍ یرغل په اړه معلومات لري؟

- آیا د شاه شجاع د دویم څل واکمنی په اړه معلومات لري

- آیا د امير دوست محمد خان د دویم څل واکمنی په اړه پوهېږئ؟

- آیا د امير شيرعلي خان د لومړۍ څل سلطنت سره آشنايی لري؟

- آیا د امير محمد افضل خان له شخصیت سره پېژندګلوی لري؟

- آیا د امير محمد اعظم خان د شخصیت په اړه معلومات لري؟

- آیا د امير شيرعلي خان د دویم څل سلطنت سره پېژندګلوی لري؟

- آیا پر افغانستان د انګریزانو د دویم تیرې په اړه معلومات لري؟

دریم خپرکی: له ۱۸۸۰ از ۱۹۷۳ ز کال پوري د افغانستان پېښي (۴۵-۶۲)

- د مرکري واکمني په ټنګښت کې د اميرعبدالرحمن ونډه خه وه؟

- د امير حبيب الله خان د پاچاهي په اړه خه پوهېږي؟

- د افغانستان خلکو خرنګه له انګریزانو خخه خپله خپلواکي ترلاسه کړه؟

- د امان الله خان د مسافرتونو لاس ته راونې خه وي؟

- حبيب الله کلکانی خرنګه واک ته ورسید؟

- آيا پوهېږي چې محمد نادر شاه خرنګه واک ته ورسید؟

- آيا پوهېږي چې محمد ظاهرشاه خلوېښت کاله پاچاهي وکړه؟

څلورم خپرکی: د ګاونډیو هېوادونو معاصر تاریخ (۶۲-۷۵)

- د چین يا د نړۍ د تربولو زیات نفوس لرونکي هېواد په اړه خه معلومات لري؟

- آيا د پاکستان له تاریخ او هېواد سره آشنایي لري؟

- آيا د ایران د اسلامي جمهوري هېواد له تاریخ او موقعیت سره آشنا ياست؟

- آيا د ازبکستان هېواد په اړه معلومات لري؟

- آيا د تاجکستان له خلکو او تاریخ سره آشنایي لري؟

- آيا د ترکمنستان له خلکو او تاریخ سره آشنایي لري؟

لومړۍ څرکې

واك ته د احمدشاه بابا تر رسپدو وړاندې د افغانستان اقتصادي،
ټولنیز او سیاسي حالت

د لوړی څېرکي موختی

- واک ته د احمدشاه بابا تر رسپدو وړاندې د افغانستان سیاسي، اقتصادي او ټولنیزې اوضاع سره د زدهکوونکو پېژندګلوي.
- له احمدشاه بابا وړاندې، له فکري غورځنگونو سره د زدهکوونکو پېژندګلوي.
- د احمدشاه بابا له واکمني څخه وړاندې د هېواد له ملي او مبارزو څېرو سره د زدهکوونکو پېژندګلوي.

د احمدشا بابا تر واکمن کېدو وړاندې د افغانستان سیاسی حالت خرنګه و؟

په دې لوست کې د احمدشا بابا تر واکمن کېدو وړاندې لاملونه تر خېږنې لاندې نيسو.

زدہ کوونکي په دې پوهېږي چې په شپارلسمه زېردیزه پېږي کې زموږ خاوره د ناوړه سیاسی پېښو قرباني شو. د سلطان حسین بايقرا له مرپنې سره د ګلپودیو لاره هواره شو او د شیبانیانو په لاس د هرات تیموری دولت له منځه لار. په فارس کې د صفوی شاه اسماعیل په لاس د صفویانو د واکمنی بنسټ کېښو دل شو. په هند کې له ګورگانی شهرزادگانو خڅه یو تن محمد بابر د بابری دولت بنسټ کېښو. په دې توګه په شمال، لوپدیع او سوبیل ختیع کې بابری، صفوی او شیبانی دولتونه جوړ شول. د اټول و واکمنان زموږ د ہپواد د پرمختګ د مخنیوي لاملونه ګټل کېدل. د جغرافیاې سېمومو وپش، زموږ خاوره کابو دو هنیمي پېږي له تدریجی ودې لپري وساتله. په دې موده کې زموږ ہپواد د نورو ہپوادونو په منځ کې د جګرو ډګر او د هغه ہپوادونو فرهنګي ارزښتونو په فرهنګي حوزه کې په مور اغېز وکړ. د لښکر ایستلو د لګښتونو له امله کورنی ستونزې ورڅ په ورڅ زیاتې شوې خلک اړ شول چې د سفر آسانیاوې برابری کړي. دې لاملونو د یرغلګرو په وړاندې مساعد شرایط رامنځ ته کړل. مخالفتونه یې له کرکې خڅه تر انځجاره ورسېدل او په پایله کې د خپلواکۍ غونښې احساساتو شدت پیدا کړ.

میرویس نیکه

خوشحال خان خنک

بایزید انصاری

سیاسي مبارزی له په کرنو خخه پیل او د بنکپلاک پر ضد بې لمن او بد شوه. د خلکو پاخونونه د لوړي خل لپاره په هرات، کندهار، اندخوی او بلوچستان کې پیل شول. سره له دې چې پاخونونه په یو خای کې غلي کېدل او په بل خای کې راپورته کېدل، خوپه عمومي دول بې غلي کېدل ناشونې وو.

په ختیخو ولاياتو کې د خپلواکی غوبښتې غورځنګونه پیل شول چې د ختیخو کربنو او یا سرحدی سېمو میشتو زیاترو قومونو په کې برخه اخیستې وه. دا رنګه سیاسي غورځنګونو که خه هم خپلواکی ترلاسه نشوای کړای خود هغو سېمو خلکو ته يې الهام ورکړ، چې د روښانیانو د نهضت تر نامه لاندې خوختښت د دې خاورې په تاریخ کې را پیدا او خانګرې ونډې يې ترسره کړه.

د روښانیانو د نهضت مشری د بايزید انصاري د شیخ عبدالله انصاري د زوی په غاره وه. هغه د مغلي حکومت د استبداد له ضد مبارزې ته خلک راویبل. د روښانیانو خوختښت په سیاسي او مذهبی خانګرې تیاوو ولاړو. یو تن د هغه نهضت مخالفینو خخه اخند درویزه و چې د پیر روښان پر ضد بې تبیغونه په لاره واچول پیر روښان تر هغې مودې چې د مرگ تنده نه وه لیدلې خپلو مبارزو ته يې دوام ورکړ.

د خوشحال خان خټک پاخون بل سیاسي حرکت و چې زمود د خلکو په راوښولو کې اغښناک شو او زمود په معاصر تاریخ کې د خټکو غورځنګ په نامه شهرت درلوده چې زمود د هپواد په تاریخ کې خانګرې خای لري. په خپله خوشحال خان یو فرهنگي او پوځۍ سرې و. د خپل ژوند خلور کاله يې په بند کې تېر کړل. له خلاصې دو خخه وروسته يې یا د خپل قوم مشری په لاس کې ونیوله. د نوموري مبارزې تر مرګه پورې چې کابو اتیاکلن و دوام وموند. که خه هم د خپلواکی غوبښونکو مبارزې د هپواد په ختیخو سېمو کې کله ناكله په وقfe يې دول له منځه تلې، خو په اتلسمه پېږي کې یوڅل بیا میرویس خان نیکه د یرغلګرو د له منځه ورلوا په موخه پاخون وکړ چې زمود د هپواد په تاریخ کې د کندهار د پاخون په نوم یاد شوي دي.

میرویس خان نیکه په (۱۷۰۹) زېردیز کال کې د ګرګین د ظلمونو او د صفویانو د حاکمیت په وړاندې د کندهار بنار د خلکو پاخون وهڅاوه او د دې پاخون په پایله کې يې، د هوتكیانو خپلواک دولت جوړ کړ چې همدي دولت وکړۍ شول د احمدشاه بابا سیاسي اقتدار ته لار هواره کړي.

په ټولګي کې فعالیت

زدهکونکي دې په درې دلو ووبېشل شي. لوړۍ ډله دې په اړه چې د پیر روښان غورځنګ خرنګه غورځنګ و او په کومو سېمو کې رامنځ ته شو، دویمه ډله دې په دې اړه چې د خوشحال خان خټک پاخون د کومو سېمو په سیاسي راوښتوب کې اغښناک او او درېمه ډله دې د هوتكیانو د خوختښت په اړه په خپل منځو کې بحث وکړي او د بحثونو پایلې دې د هرې ډله استازی په ټولګي کې ولولي.

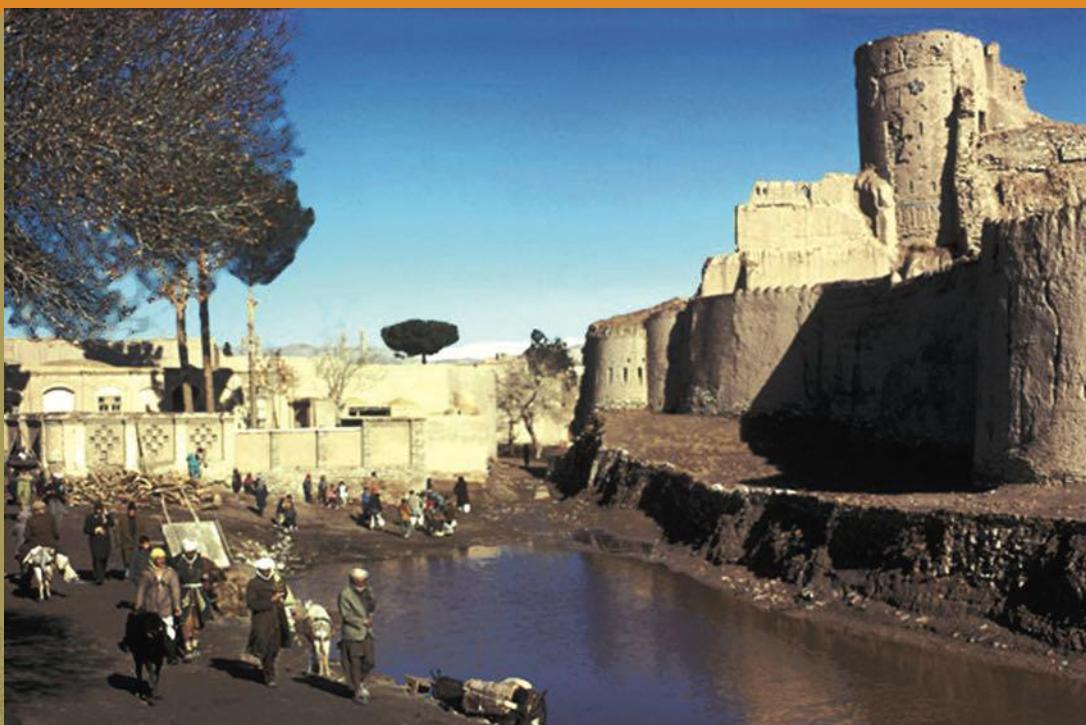
پوبښتني

- ۱- ولې سېمه يېزې واکمني منځ ته راغلې؟
- ۲- کومو دولتونو خپل فرهنگي ارزښتونه زمود د هپواد پر خلکو وتېل؟
- ۳- کوم لاملونه زمود د خلکو د خپلواکی غوبښتې د ذهنیت په روزنه کې اغښناک وو؟

له ټولګي نه د باندې فعالیت

زدهکونکي دې د لوړانو نه د نادر افشار په اړه معلومات ترلاسه کړي او هغه دې د ابدالي احمدشاه له واک سره له تړ او ورکولو خخه وروسته په ټولګي کې وړاندې کړي.

د احمدشاه بابا د واکمن کېدو پر مهال د هېواد ټولنیز وضعیت خنګه و؟

په تېر لوست کې له احمدشاه بابا خخه وړاندې د سیاسي شرایطو جزئیاتو ته اشاره وشوه، په اوسيني بحث کې د احمدشاه بابا د واکمن کېدو پر مهال د هېواد ټولنیز حالت تر بحث لاندې نيسو.

د شیبانی، صفوی او بابی یرغلگرو خواکونو دولکې په پایله کې د هېواد مرکزی دولت سوداگری او کرنه له لاسه ورکړه. د هرات د هنري مكتب نور په دې باندې نه توانیده چې د ادب او صنعت کار مخ ته بوخي. د لښکر ایستلو لګښتونه دې خاورې پر خلکو باندې تېل کېدل. حاکمانو او افسرانو په بوخي کلاوو کې سوکاله ژوند درلوده. پوخي لښکر د بنار په د ننه عسکري بارکو کې خای په ئای وو. شنه او بنپرازه خپخایونه وسله والو خواکونو ته خانگرۍ شوي وو او پوخيانو د خپلو ستومنايد لري کولو لپاره د تفريح له خایونو او بنونو خخه گټه پورته کوله.

پورتنيو مسایلو ته په پام سره زموږ هېواد مرکزی حکومت نه درلود. د اویو لګولو سیستمونه او بندونه چې پخوا موجودوو، د پرله پسې جګرو په پایله کې وران او له منځه ولاړل. په دې حالاتو کې جدي خطر زموږ خاوره ګوابنله.

په هېواد کې د زیاترو خلکو بوختیا کرنه او مالداري وو. د شنو دښتو شتون د خارویو روزنه او زیاتوالی هڅاوه. د مالداري کسب په هغه مهال کې د ټولنیزو کسبونو یوه مهمه برخه جوړوله. د خارویو په روزنه کې خانګرې پاملننه اس، اوین او غوا ته کېده. دا خاروی د ډېر شهرت لرونکي وو.

خرمن جورپول، صابون جورپول، غالی اويدل او تغري اويدل هم د سوداگرۍ بله برخه او د ټولنيزو بوختيا وو بشکاروندی وه. په ټولنيز حالت کې اخيستل او پلورل د جنس په جنس په ډول وه، ولې پيسې او سکې هم د ګټې وړوې.

پورتني انځور د احمد شاه بابا د واکټ ته تر رسپدو وړاندې ټولنيز حالت بیانوی

په ټولګي کې فعالیت

زدهکوونکي دې په دوه ډلو ووپشل شي. لوړۍ ډله دې د احمدشاه بابا واکټ ته له رسپدو خڅه وړاندې د سېمه ییزو حکومتونو په اړه او دویمه ډله دې د خلکو د بوختيا وو په اړه په خپلو منځو کې بحث وکړي او د بحث پایله کې د هرې ډلي استازو نورو ته واورووي.

پښتنې

- ۱- ټولنيزو بدلونونو ولې په سستي سره حرکت کاوه؟
- ۲- د ډیرغل خڅه پایله کې زموږ په خاوره کوم ډول ټولنيز زیانونه منځ ته راغل؟ دوه دوله یې وليکي.

له ټولګي نه د باندې فعالیت

زدهکوونکي دې له لویانو خڅه د سیل څایونو په اړه معلومات لاس ته راوړي او په ټولګي کې دې وړاندې کړي.

د احمدشاھ بابا تر واکمن کېدو وړاندې اقتصادي حالت څنګه و؟

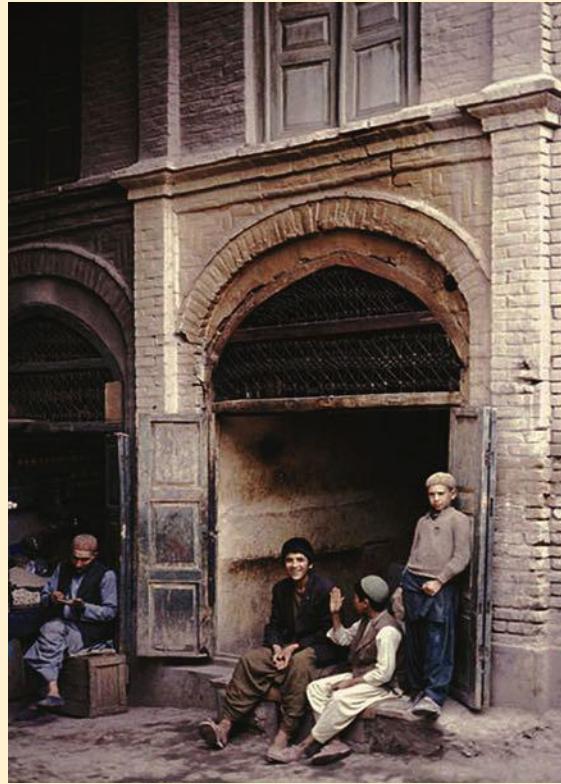
تېر لوست ټولنیز حالت ته ځانګړی شوی و، په دې لوست کې اقتصادي حالت څېرو.

د هېواد اقتصادي حالت په ۱۶-۱۷ پېړيو کې کابو بنه و. کونې، مالدارۍ او لاسي صنایعو د اقتصاد درې مهمې ځانګړی جوړولې. د دې ځمکې اقلیم او خاوره د ځینو نباتاتو د کښت لپاره مساعده وه. ولې یړغلونو د کرنې سیستېمونه ټول له مینځه یووپل. خلک له اسلام څخه په پېړيو وړاندې په کرنې بوخت وو. د دې ځای د خلکو بله بوختیا مالدارۍ جوړوله.

د پردیو له یړغلونو څخه وړاندې د خارویو په ډېربنست او روزنه کې کوبنېښونه کېدل. د لاسي او حرفة یې صنایعو په برخه کې او د پردیو له یړغلونو څخه وړاندې نظامونو، خلک هڅول چې د سرو زرو، سپینو زرو، اوسپنې، مسو او سربو په راویستلو لاس پورې کړي. زرگرو، مسگرو او د صنایعو ټولو مالکانو، د خلکو د اړتیاوو په تولید کې ګام پورته کاوه.

په سوداګرۍ کې نښلۇونکو واټېنو او لارو فوق العاده ارزښت درلوده، د پردیو له یړغلونو څخه پخوا په ۱۶-۱۷ پېړۍ کې صادرات او واردات د هند، چین، ایران او ماوراءالنهر له هېوادونو سره په زیاته کچه کېدل. هغه مهال کې د کندهار او هرات بنارونه سوداګریز مرکزونه ګګل کېدل. د کندهار د بنار سوداګریز ارزښت په دې کې و چې له هغه بنار څخه سوداګریز کاروانو نه تېریدل. یو مهال د کندهار بنار د هند د دروازې په نامه یادېدله، له همدي امله زیاتې جګړې د وخت د ځواکمنو هېوادونو په منځ کې د کندهار د پوره نیولو په موخه رامنځ ته کېدلې. د پردیو د یړغلونو او د هېواد له تجزې څخه وروسته،

اقتصادي مرکزونه له منځه لارل. په شمارونو کې اقتصادي فعالیتونه او د خلکو کارونه په تېه ودرېدل او په پایله کې اقتصاد ته ډېر تاوان ورسپده چې دې حالت تر اقلسمې پېږي او د ابدالیانو د دولت تر رامنځته کېدو پورې دوام وموند.

پورتنی انځور د احمد شاه بابا د واک ته د رسپدو نه وړاندې اقتصادي حالت بیانوی

په ټولګي کې فعالیت

زدهکوونکي دې په دوه ډلو ووپشل شي. لوړۍ ډله دې د احمدشاه بابا د واک ته رسپدو خخه وړاندې د هېواد په اقتصادي وضعه او دويمه ډله دې د اقتصادي فعالیتونو په مهمو خانګو باندې بحث وکړي او د بحث پایلې دې د هرې ډلې استازی نورو ته وړاندې کړي.

پوبنتې

۱- ولی سکې رامنځ ته شو؟

۲- د احمدشاه بابا واک ته له رسپدو خخه وړاندې کومو شمارونو له اقتصادي امله خانګري ارزښتونه درلودل؟

له ټولګي نه د باندې فعالیت

زدهکوونکي دې له لویانو خخه د سرو زرو، سپینو زرو، اوسبېني او داسې نورو شیانو د را ایستلو دليل پوبنتې او خپل معلومات دې په ټولګي کې وړاندې کړي.

دوييم خپرکي

له ۱۷۴۷ ز خخه تر ۱۸۷۹ ز کال پوري د افغانستان تاریخي پېښې

د دویم خپرکي موخي

- د احمدشاه بابا له شخصيت سره د زدهکوونکو پېژندگلوي
- د احمدشاه بابا د اداري د خرنګوالي، اصلاحاتو او نظامي سفرونو د مونخو سره د زدهکوونکو پېژندگلوي
- د احمدشاه بابا د خای ناستو د اداري له خرنګوالي سره د زدهکوونکو پېژندگلوي
- د افغانستان په وراندي د انگريزانو له بشكيلاكې سياست سره د زدهکوونکو پېژندگلوي
- پر افغانستان باندي د انگريزانو ديرغلونو له لاملونو سره د زدهکوونکو پېژندگلوي.

احمد شاه بابا خرنگه یوحل بیا افغانستان را ژوندی کړ؟

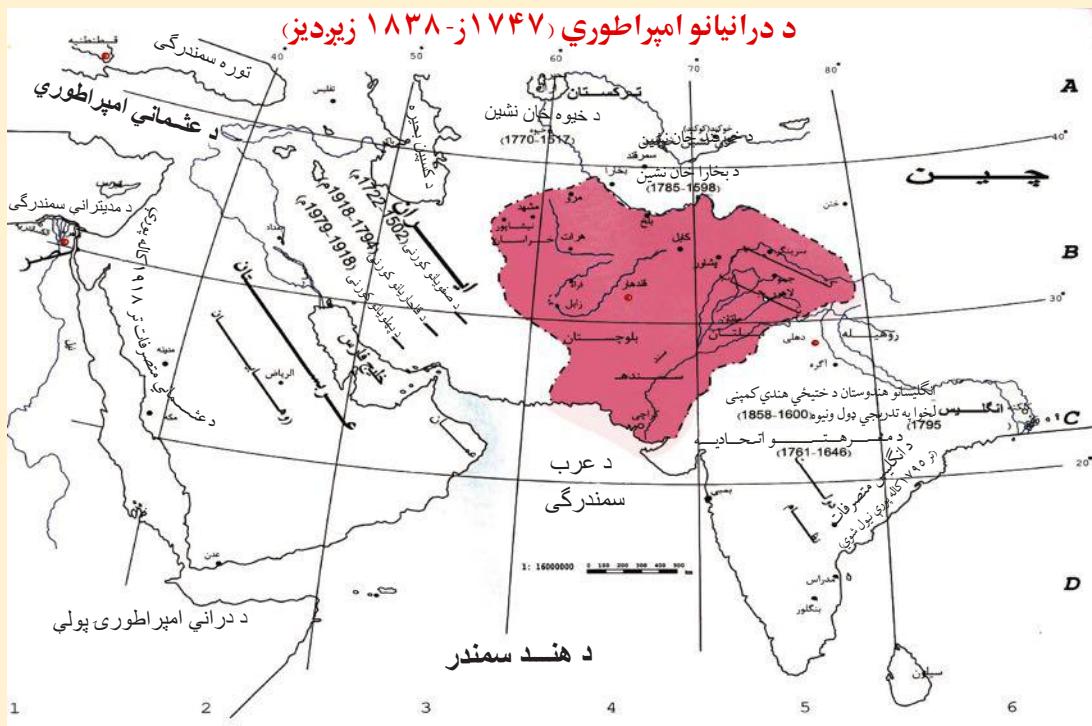

احمد شاه بابا

تېر لوست د احمدشاه بابا واکټ ته تر رسپلدو وړاندې اقتصادي حالت وڅېړه، په دې لوست کې به د احمدشاه بابا په واسطه د هېواد د بیا را ژوندی کولو خرنګوالي مطالعه کرو.

احمدخان د زمان خان زوي او د دولت خان سدوازايی لمسی، په ۱۷۲۴ زېړدیز کال چې د ۱۱۰۱ هجري لمريز سره برابر دی، په هرات کې زېړيدلی دی. په پنځه ويشت کلنۍ کې د شېر سرخ زیارت په جرګه کې واکټ ته رسپل. د غنمومړی د کابلې صابر شاه له خوا چې یو دینداره شخص و، د نوموري په پېټکي کې د شاهي سمبول په عنوان وټوېمبل شو. په دې توګه احمدشاه بابا واکټ ته رسپل. نوموري له ټاکل کېډوڅخه وروسته لاندې پکي د موخر په توګه په پام کې درلودل:

۱. د مرکزي قدرت بیا جوړول او یووالی
۲. د افغانستان د طبیعي پولو امن چې له امو سیند شخه یې د سند او هند تر سینده پورې اوږدوالي درلود، احمدشاه بابا په خینو کارونو لاس پورې کړ. هېواد ته یې له سیاسي او اقتصادي اړخه یووالی وروباښه. د قبایلو تر منځ اختلافونه یې له منځه یوړل. خلک یې وهڅول چې د هېواد په ګټو او تاوانونو کې سره شریک شي. چار اوکو ته د مشوري ورکولو لپاره یې د مشرانو د تلپاتې جرګې بنسته کېښود. دې پروګرامونو د پلي کولو او موخر ته د رسپللو په موځه یې، د مذهبی دلو ملاتې په پام کې ونيوه. د خپل ټولنیز دریغ د ټینګښت لپاره یې د خینې د اړیکو په ټینګښت لاس پورې کړ. احمدشاه بابا د به استعداد په درلودو سره په ټولو برخو کې زیار وایست او د دولت د چارو د پرمخ بیولو په لاره کې یې ډېرې ستونزې وګالې.

په ټولگي کې فعالیت

زدهکونکي دې په دوو ډلو ووبشل شي. لوړۍ ډله دې د کابلی صابر شاه د شخصیت په اړه او دویمه ډله دې د سیاسي او اقتصادي مسایلو په تنظیم کې د احمدشاه بابا د ونډې په اړه په خپلو منځو کې سره بحث وکړي.

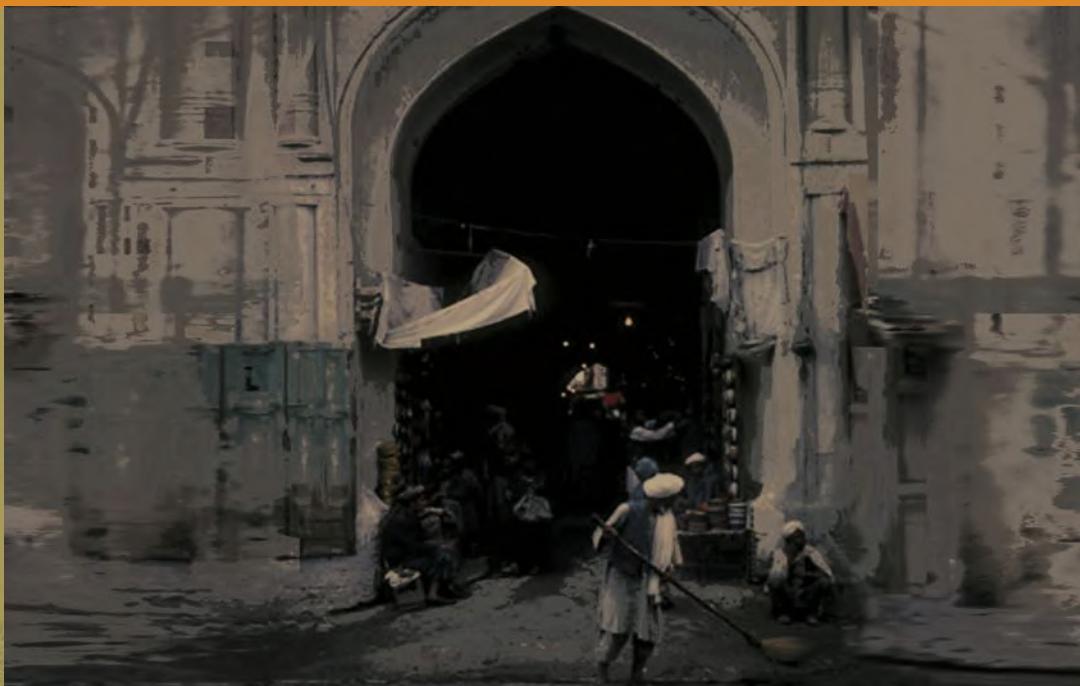
پونښې

- ۱- احمدشاه بابا په لنډه توګه راوېږئ؟
- ۲- د احمدشا بابا موڅې کومې وي؟
- ۳- د احمدشاه بابا د شخصیت پېلاپل اړخونه تشریح کړئ؟

له ټولگي نه د باندې فعالیت

زدهکونکي دې د احمدشاه بابا د موڅو په اړه له لویانو خخه معلومات لاس ته راوړي او په ټولگي کې دې وړاندې کړي.

د احمدشاه بابا اداري اصلاحات او پوخي فعالیتونه

د کندھار سرېقې بازار

په تېر لوست کې د احمدشاه بابا لخوا د هېواد بیا جورپول ولوستل شول، په دې بحث کې د احمدشاه بابا په لاس ترسره شويو اداري او پوخي اصلاحاتو باندي رنما اچوو.

اداري اصلاحات

احمدشاه بابا په اداري، پوخي او مالي جوربنت کې اصلاحات راوستل، وزیران يې وټاکل، د مشرانو جرګه يې جوره کړه، د حکومت ډول يې د پولو اسلامي هېوادونو په خېر مطلقه سلطنت و، د مشرانو په جرګه کې نهه پوهو کسانو غږیتوب درلود چې د تصمیم نیولو لور خای و.

د نظام اداري جوربنت يې له درې گونو قواوو (اجرأئيه، مقنه او قضائيه) خخه جورکړ. قضائيي قوي پوره خپلواکي درلوده. د هېواد عواید يې د مالياتو د ټولولو، غنيمت مالونو، جنګي غراماتو او د پاچاهاتو له سوغاتونو ترلاسه کول.

د احمدشاه بابا خزانه له سرو زرو، ګاپو او قيمتي ډبرو نه ډکه وه. د نوموري د مهمو کارونو خخه د کندھار شبار نوي ودانۍ او د خلم بنار جورپول دي. معماري، حکاكۍ او د انځور ګړي حرفو په دې وخت کې د پام وړ پرمختګ کړي و.

پوچی فعالیتونه

احمدشاه بابا په پوچی برخه کې خانګړي استعداد درلود. د افغانانو د هېواد پالني احساسات یې هڅول. خلکو ته یې خواکمتيا او خو ټښت وربابنه. په دې توګه بریالی شو چې سیاسي یووالی ټینګ کري او هېواد خپلو طبیعي پولو ته ورسوي. د احمدشاه بابا په پوچ کې دوه ډوله سرتپري وو، یو ډول یې منظم او بل یې نامنظم خواک و چې د قومي خواک په نامه یې شهرت درلوده. د احمدشاه بابا په واکمني کې د عسکرو شمیر په منځني ډول سل زره تنو ته رسپده. قومي خواکونه د خدمت په مهال له ماليې ورکولو نه معاف کېدل. د هېواد ټول عایدات یو ديرش ميليونه روپيو ته رسپدل چې له نیول شويو سيمو خخه لاس ته راتلل.

احمدشاه بابا په درې گونو لورو کې وسله وال خواکونه وګمارل. تر ټولو مهمه جګړه یې د هند په لوري د پاني پت په نامه شهرت لري چې په پایله کې احمدشاه بابا د اتل په توګه راخترګند شو. افغانی خواکونو دېر زیات غنایم لاسته راول. د نظم منځ ته راولو په موخه، احمدشاه بابا دوه څله د لویدیع په لور لښکر وايستل چې په پایله کې نوموري ته دېر بریاليتوونه ور په برخه شول. احمدشاه بابا د ټولو د تاکلو په موخه د شمال په لوري هم لښکر وايست، بریاليتوونه یې په نصیب شول او د امو سیند یې د دواړو حکومتو تر منځ د طبیعي پولي په توګه وټاکه.

په ټولګي کې فعالیت

زده کونکې دې په دوو ډلو ووبېشل شي. لوړۍ ډله دې په دې اړه چې احمدشاه بابا په اداري او پوچي اړخو کې ولې ګام پورته کړ او دویمه ډله دې د نهه کسيزې شورا د دندې په اړه په خپلو منځو کې خبرې وکړي، د خبرو اترو پایله دې د هرې ډلي استازې نورو ته واوروسي.

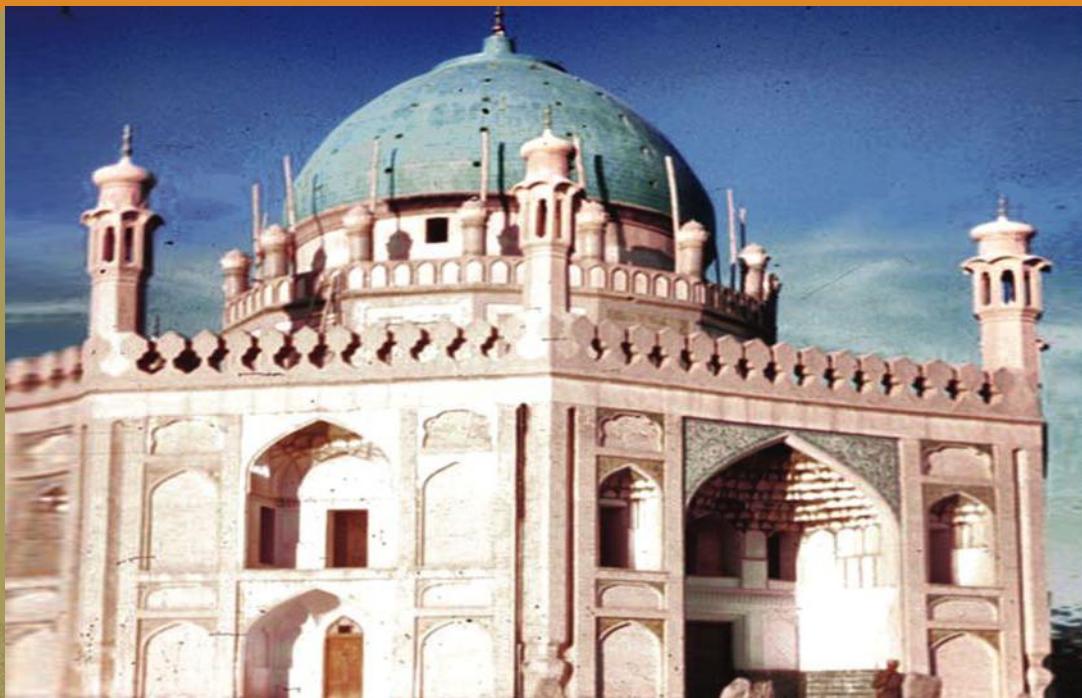
پوښتني

- ۱- د احمدشاه بابا د حکومت ډول په اړه خه پوهېږي؟
- ۲- د احمدشاه بابا د سلطنتي نظام ارزښت په شه کې و؟
- ۳- د احمدشاه بابا په وسله وال پوچ کې خو ډوله سرتپري وو؟
- ۴- د احمدشاه بابا وسله وال پوچونه په کومو لورو وګمارل شول؟
- ۵- د احمدشاه بابا د واکمني پر مهال د هېواد عایدات له کوم اړخه تامين کېدل؟

له ټولګي نه د باندي فعالیت

زده کونکې دې د احمدشاه بابا د کارنامو په اړه معلومات لاس ته راوري او په ټولګي کې دې وړاندې کړي.

د احمدشاه بابا د نیکو خصلتونو په اړه څه پوهېږي؟

د احمدشاه بابا ماقبره په کندهار کې

په تېر لوست کې د احمدشاه بابا په اداري او پوځي اصلاحاتو رنما واچول شو، په دې لوست کې د هغه د د نیکو خصلتونو او د مرینې وخت ته کتنه کوو.

احمدشاه بابا د معاصر افغانستان د بنسته اینښودونکي په توګه، دې خاورې په جوربنت او د قومونو ترمنځ د یووالی په رامنځ ته کولو کې بریالی شو. له همدي امله یې د خلکو په منځ کې ځانګړي ځای درلوده. نوموري هغه پاچا و چې تاج یې پرسنه اینښوده، تشریفات یې نه خوبنېدل، پېکي ېې تاره او د خمکې پر منځ کښیاسته. هغه له خلکو سره نېغه اړیکه درلوده. د سوله ییز شخصیت په توګه یې د خلکو په شخرو کې پریکړي کولې. په ورین تندی یې له خلکو سره خبرې کولې. زړور او هبواډ پالونکي سرې و. په نړیوالو چارو کې یې له عدالت خخه کار اخیست. کړکچونه یې په سوله ییز ډول حلول. احمدشاه بابا په سیاست کې د نرمښت پلوی و او تل به یې د دوستی له لارې چلنډ کاوه. سره له دې چې د خاورې د پراخوالي هود ېې درلوډ، له وینو توبولو نه یې ډډه کوله. د د بنو او نیکو اخلاقو له امله ورته د بابا لقب ورکړل شوی دي.

احمدشاه بابا له شپږ ویشت کاله و آکمنی خخه وروسته د هغې ناروځی له امله چې ده ته ورپښه شوې وه د یو پنځوس کلو په عمر ۱۱۵۱ لمریز کال چې د (۱۷۷۳) زیردیز کال سره سمون لري له نړۍ خخه سترګې پېږي کړې او د کندهار بنبار د مبارکې خرقې په انګړ کې خاورو ته وسپارل شو.

په کندهار کې د احمد شاه بابا جومات

په تولگي کې فعالیت

زدہکونکي دې په دوو ډلو ووبشل شي.
لومړۍ ډله دې له نیول شویو هپوادونو سره د احمدشاه بابا په بنه چلنډ رینا واچوي.
دويمه ډله دې د احمدشاه بابا د تګلاري او د نوموري د مرینې کال په اړه بحث وکړي.

پونښې

- ۱ - احمدشاه بابا له خومره موډې وروسته او د خوکلو په عمر له نړۍ خخه ستړګې پتې کړي؟
- ۲ - د احمدشاه بابا بنېګنې چې د هېواد وکمنې په اړه وي تشریح کړئ.
- ۳ - د احمدشاه بابا خانګري صفتونه کوم وو؟ دووه ډوله یې ولیکي.

له تولگي نه د باندي فعالیت

زدہکونکي دې د احمدشاه بابا د بنېګنو په اړه چې هغه پرې باور درلو ده، له لویانو خخه معلومات لاس راوړي او په تولگي کې دې وړاندې کړي.

آيا پوهېږي چې تېمورشاھ شل کاله واکمني وکړه؟

تېر لوست د احمدشاھ بابا د بنیګو او د مرینې روبنانولو ته ځانګړي شوي و، په دې لوست کې د تېمورشاھ شل ګلنې واکمني خپړل کېږي.

تېمورشاھ چې په ۱۱۲۰ هجري لميز (۱۷۴۲ زېرديز) کال کې زېرېدلی و د پلار د پاچاهۍ پر مهال د هرات ولايت والي و. هغه تعليم لرونکي او د دري ژې شاعر هم و. د هغه وخت له دود سره سم تېمورشاھ د پلار تر مرینې روسته په کندههار کې د پاچاهۍ مقام ته نوماند شو. د شهزاده سليمان نه د وزير شاه ولی خان ملاتر د دې لامل شو چې شهزاده سليمان پاچاهۍ ته ورسېږي. پدې وخت کې تېمورشاھ کندههار ته ورسېد او د ناراضه مخورو له خواې د لمسولو په پایله کې وزیر شاه ولی خان وواڑه او شهزاده سليمان له پاچاهۍ خڅه لاس واخیست.

د تېمورشاھ د واکمني پیر په برياوو او هوسيانيو کې تېر شو، په دې وخت کې په خينو سيمو کې پاخونونه وشول، نوموري برالي شو چې خپل مخالفين له منځه يوسي او له هغو پولو نه دفاع وکري چې ده ته په ميراث پاتې شوې وي. يواخي د بخارا د واکمن شاه مراديک سره چې د آمو سيند په سوبلې ديرغل قصد درلوده په جنګ اړ شو، خود مخورو مشرانو په منځګړې توب سره سوله وشهو او آمو سيند د دواړو هېوادو تر منځ پوله وټاکل شوه. د دې مرحلې ځانګړتیا د پولو ساتنه وه. تېمورشاھ ته چې کوم دولت په ميراث پاتې شوې وې له کوم بدلون خڅه يې وساته. ټولو نښتو دفاعي ارزښت درلود. نوموري له ټولو ګاونډيانو سره د بنه ژوند کولو پلوی و. د تېمورشاھ تېر وته دا وه چې محلې سيمې بې د خپلو زامنو تر منځ ووېشلي.

تېمورشاھ له خپلې شل ګلنې واکمني خڅه روسته په ۱۷۹۳ زېرديز کال په کابل کې له دې نړۍ خڅه

سترهکي پتي کري او د کابل په مرکز کې د کابل سيند سویلي خوا ته خپرمه خاورو ته وسپارل شو.

په کابل کې د تیمورشاہ مقبره

په تولگي کې فعالیت

زدهکونکي دې په دوو چلو ووبشل شي. لومرۍ ډله دې فرهنگي پرمختيا وڅري، دويمه ډله دې د تیمورشاہ د قلمرو د پش لاملونه د ده د زامنونه منځ مطالعه کري او په تولگي کې دې وړاندې کري.

پوبنتي

- ۱- په کندهار کې د چامالاتر د شهزاده سليمان د واک ته رسپدو لامل وګرڅد؟
- ۲- د احمدشاه بابا په پاچاهي کې د ولیعهد په اړه خه دود او دستور و؟
- ۳- د تیمورشاہ د واکمني سیاسي خانګرتیا خه وه؟
- ۴- د تیمورشاہ کومې تېروتنې د هغه د امپراتوري د ماتې د چټکوالی لامل وګرڅد؟

له تولگي نه د باندي فعالیت

زدهکونکي دې د تیمورشاہ د شخصیت او کارنامو په اړه له خپلو مشرانو خخه ویوبنتی او خپل معلومات دې په تولگي کې وړاندې کري.

آیا د شاه زمان د واکمنی تگلاري پېژنئ؟

تېر لوست د تېمورشاھ واکمنی ته څانګړي شوی و، په دې لوست کې هڅه کېږي چې د شاه زمان د واکمنی کورني او بهرنۍ کېنلارې وڅېړل شي.

شاه زمان د پلار له مرینې سره سم ټول ورونه د کابل نهار ته راویلل. د سردار پاینده محمد خان په ملاتر یې چې د بارکزیو د قوم مشرو، د تاج او تخت غوښتونکي بندیان او په خپله یې په ۱۷۹۳ زېرديز کال کې چې له ۱۷۷۱ لمریز کال سره سمون لري د واکمنی اعلان وکړ. د نوموري د واکمنی پر مهال د نړۍ لویه سیاسي پېښه (د فرانسي لوي انقلاب) رامنځ ته شو چې لاس ته راونه یې یوازې د فرانسي هېډواد ته محدوده نه شوه بلکې ټوله نړۍ یې ونیوله.

کورني او بهرنۍ تاریخ لیکونکي، شاه زمان یو هوښيار، فعل، زړور او حوصله لرونکي سړي بولی. د یوې جګړې په پای سره به یې بلې ته وردانګل. خلکو د تېمورشاھ د نورو زامنوا په پرتله شاه زمان ته ډېر درناوی کاوه. نوموري کابو د نیمایي بېړي امنیت په پای کې سیاسي واک لاس ته راواړ. د امنیت د ټینګولو په موخه یې هود درلود چې مرکزیت پیاوړی کړي. د دې موخو په پلي کولو کې د هېډواد دنه او بهر له ستونزو سره مخامنځ شو. کورنيو سیالي کوونکو او د واک غوښتونکو له یوې خوا او قبیلوی مشرانو او محورو له بلې خوا په سیمه کې په بشکاره او پته لاسوهنې پېل کړي او د بهرنۍ دېمنانو استخاراتي شبکو پرو پاګند په ټول زور او څوک سره

د شاه زمان پر ضد پیل شوې. رنجیت سنگ او پردی پلوو شاه زمان ته په کورنیو چارو کې د پام وړ ستونزې پیدا کړي. په لوپدیع کې قاجار فتح علی شاه هم د شاه زمان د ورونوو ترمنځ له مخالفتونو او بېلتون نه ګټه پورته کړه او په مالۍ او پوشې مرستویې شهزاده محمود په هرات کې وه خواوه.

د مخورو او بانفوذه خلکو خې کول، په سیمه کې بنکاره او پیتو لاسوهنوا او کورنیو خپل منئۍ مخالفتونو، د وزیر فتح خان په نېدې ملتیا سره د شاه محمود واک ته د رسپو لپاره حالات چمتو کړل.

له لې خه مقاومت خڅه وروسته شاه زمان کابل د پېښور په تکل پېښود، خود لارې په اوږدو کې له نورو ملګرو سره د ملا عاشق الله شینواری له خوا ونیول شو او ړوند کړي شو، وروسته تر خارنې لاندې د کابل بنار ته راوستل شو په دې توګه د شاه زمان واکمني پای ته ورسپد او شهزاده محمود واک ته ورسپد.

په ټولګي کې فعالیت

زدهکونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. لومړي ډله دې د شاه زمان د واکمني د خرنګوالی او دویمه ډله دې د کورنیو بغاوتو په اړه خبرې اترې وکړي.

پونښتې

- ۱- د شاه زمان د شخصیت په اړه خه پوهېږي؟ وي ليکي.
- ۲- د شاه زمان واکمني د نړۍ له کومې پېښې سره سمون درلود؟
- ۳- د شاه زمان د واکمني کورنی ستونزې کومې وي؟
- ۴- د سیمې د هېوادو د پیتو او بنکاره لاسوهنوا موخي ووايast؟

له ټولګي نه د باندې فعالیت

زدهکونکي دې د سیمې د هېوادو د لاسوهنوا او کېنلارو په اړه له مشرانو پونښته وکړي او د معلوماتو له لاس ته راولو نه وروسته دې په ټولګي کې وړاندې کړي.

آيا پوهيرئ شاه محمود لوړۍ حل خنګه واک ته ورسېد؟

په تېر لوست کې مو شاه زمان د واکمنی په اړه زده کړل. په دې لوست کې به شا محمود د حکومت د خرنگولي سره آشنايی پیدا کړئ؟

شاه زمان د بنکيلا کګرو اصلی سیال بلل کېدله. په دې توګه انګربزانو په هغه وخت کې (د نفاق واقوه او حکومت وکړه) د سیاست نه په کار اخیستلو سره د سلوزیو ترمنځ د سیالی نه ګټه پورته کړه، غوبنتل یې چې شاه زمان له منځه یوسی.

د هغوي پام د شاه زمان ورور شهزاده محمود او بارکزی سردار فتح خان ته چې ایران ته تښتېدلې وو، راوګرڅد.

د انګربزانو په واسطه د توطيو په لار اچول او ټول سیمه ییز خواکونه له یو اړخه، د شاه زمان د ورونو ترمنځ نفاق له بله اړخه د دې زمینه برابره کړه چې شاه محمود واک ته ورسیو. په همداې حالت کې د انګليس استعماری سیاست پراخوالی موندله، د هېواد په لوپدیع کې هم د هرات د وېش لپواليا د قاجاري دولت له لوري خرګندېدله. پر دې سرپرہ شاه شجاع د افغانستان په ختیع کې او د پنجاب د سکانو حکومت په پېښور کې د نوموري پر ضد په جګړه لاس پوري کړ.

د دې ترڅنګ د شاه محمود د دولت د ماتې په موخيه د عبدالرحيم خان غلجائي په مشرۍ ستر خواک د غزنې په لوري حرکت وکړ چې د شاه محمود د خواکونو له خوا د ماتې سره مخامنځ شو. د دې لپاره چې په کابل

کې خلک د شاه محمود له ادارې خخه خې وو، په پاخون یې لاس پورې کړ او نوموري یې د کابل په بالا حصار کې محاصره کړ، شجاع الملک کابل ته رانوت او د بابر په بن کې استوګن شو. په همدي وخت کې وزیر فتح خان له خپل لښکر سره د شاه محمود د خلاصون لپاره له باميانو نه راورسېد، خود مختارالدوله په مشری د شجاع الملک لښکر یه قاضي کلاکې د هغو مخه ونیوله او فتح خان له ماتې وروسته د کندھار په لور شاتگ ته اړ او د شاه محمود له زوی کامران سره یوځای شو. د شاه محمود له ماتې او تسلميدو نه وروسته شجاع الملک بالا حصار ته ننوت او خپله واکمني یې اعلان کړ.

وزیر فتح خان

په ټولګي کې فعالیت

زده کونکي دې په دوو ډلو ووپشل شي. لومړۍ ډله دې پدې اړه خبرې وکړي چې انګربیزانو (د نفاق واقوه، حکومت وکړه) له سیاست خخه خنګه ګټه پورته کوله؟ او دویمه ډله دې په دې اړه بحث وکړي چې خپل منځي نفاق، افغانستان کوم لور ته راکاره.

پوبنتني

- ۱- کوم لاملونه سره یو شول او د شاه محمود د واک ته رسېدلو لاره یې هوارة کړه؟
- ۲- شاه محمود د خپلی واکمني په وخت له کومو ستونزو سره مخامنځ وو؟
- ۳- شجاع الملک خنګه واک ته رسېد؟ توضیح یې کړئ.

له ټولګي نه د باندې فعالیت

زده کونکي دې د شجاع الملک د شخصیت په اړه له لویانو خخه معلومات لاس ته راوري او په ټولګي کې دې وړاندې کړي.

د شاه شجاع د لومړي څل واکمنی خرنګوالي

په تېر لوست کې مو د شاه محمود د واکمنی خرنګوالي او ستونزې مطالعه کړي، په دې لوست کې به د شاه شجاع په کړنو باندې چې په لومړي څل واکمنی کې تر سره کړي او د هند د واکمنی په دوره کې د داخلې ستونزو په اړه به معلومات پیدا کړئ.

کله چې د شاه محمود په لاس شاه زمان پوند شو، د خلکو زړه بدوالۍ د شاه محمود په وړاندې ډېر شو او د شاه شجاع د فعالیتونو لپاره لار خلاصه شو. هماغه و چې نومورې د کابل د خلکو په بلنه پلازمینې ته راننوت او د هېواد چارې یې په لاس کې واخیستې. له کومه خایه چې د افغانستان خلک د کورنيو جګرو نه په تنګ شوي وو، د هېواد د امنیت غښتونکي وو. شاه شجاع په یو لړ کارونو لاس پوري کړ، تر خو چې د خلکو هیلې پوره کړي، د بېلګې په توګه خپل ورور شاه زمان یې خوشې کړ. د خپل ورور مخالفین یې وڅل او د هغوله ډې یې عاشق شينوارې په دار وڅراوه.

هغه د بارکزیو ورونيو په پخلا کېدو لاس پوري کړ او د اړیکو د تینګولو لپاره یې د دوست محمد خان خور ځانته واده کړه. وزیر فتح خان ته یې د هېواد په اداري چارو کې برخه ورکړه، خو بیا هم دې کار تر ډېرې مودې دوام ونکړ. وزیر فتح خان د شاه شجاع پر ضد د هېواد په بیلا بیلو سیمو کې په لمسون لاس پوري کړ، خو ګټوره پایله یې نه درلو ده. په پای کې هغه مهال چې شاه شجاع په کشمیر او

پښور کې و، شاه محمود د خپلو پلویانو په ملاتر له بند نه وتنبټده او د شاه شجاع په ضد یې څواکونه راټول کړه او په پایله کې شاه شجاع په ګندمک کې له ماتې سره مخامنځ او په دې توګه شامحمدود د دویم خل لپاره پر تخت کښیناست.

شاه شجاع یو فرهنگی سپری او د دری ژپی شاعر هم و چې د کلام بېلګه یې په لاندې خلوریزه کې تر سترګو کېږي.

مرغ دلم به یاد وطن گریه می کند
این بلبل از فراق چمن گریه می کند

غriet کشیده بهر وطن گریه می کند تا دل سفر گزید به چین دو زلف او

په تولگي کې فعالیت زده کوونکي دې په تولگي کې په دوو ډلو ووبشل شي. لومړي ډله دې د شاه شجاع د مهمو ګامونو په اړه او دویمه ډله دې د شاه شجاع د ماتې په لاملونو خبرې اترې وکړي او پایله دې په تولگي کې وړاندې کړي.

پہ ٹولگی کی فعالیت

- ۱- د شاه شجاع د واک ته رسپدو لاملونه ووایاست؟

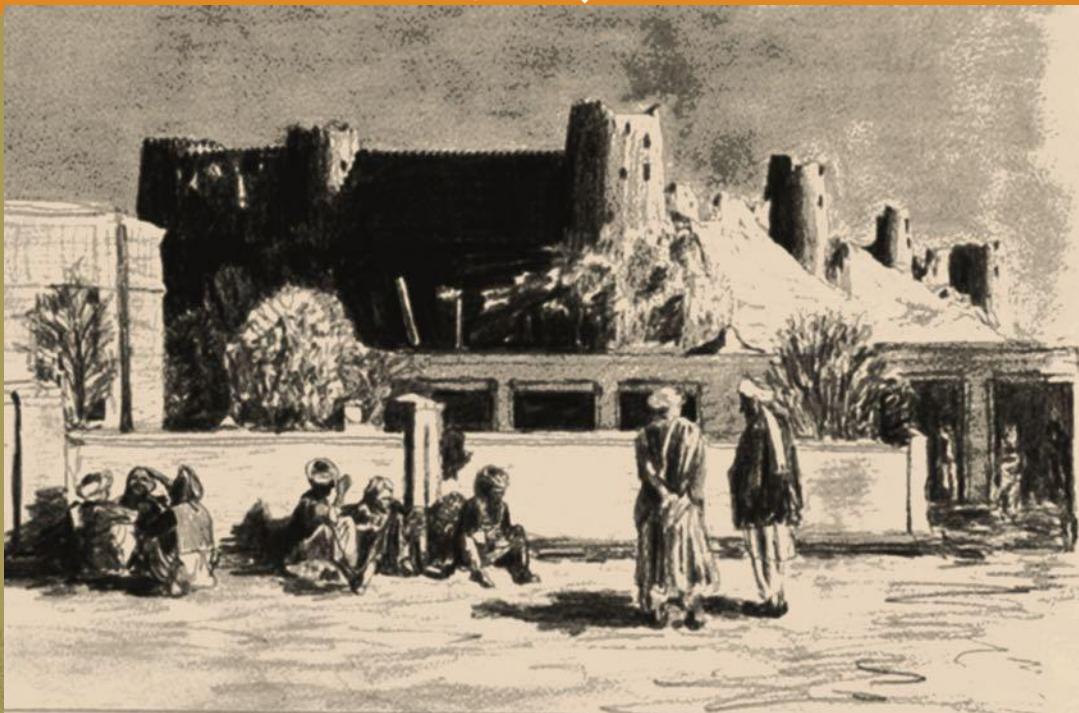
۲- د بارکزیو روونو سره د شاه شجاع د سولپی پایله خه وه؟

۳- وزیر فتح خان د شاه شجاع په ورلاندې په کومو کارونو لاس پوري کړ؟

له ټولگي نه د باندي فعالیت

- زدہ کونکی دې له لویانو خنډ د پخالینې د گټو په اړه معلومات لاس ته راوري او په ټولګي کې دې وړاندې کړي.

د شاه محمود د دویمې دورې واکمنۍ خرنګوالی

په تېر لوست کې مو د شاه شجاع د لومړي دورې واکمنۍ د مهمو پېښو په اړه معلومات پیداکړل اوس به د شاه محمود د دویم خل واک ته رسیدو خرنګوالی آشنا شو.

شاه محمود په دې بربالی شو چې د وزیر فتح خان په مرسته د دویم خل لپاره د ملک تول واک لاس ته راواړي. وزیر فتح خان د شاه محمود له اعتماد خنځ گته واخیستله او د خپل واک د تینګوالی لپاره یې د ورونو تر منځ د هبوا د ولايتوو به ويش لاس پوري کړ. دغه کار د شاه محمود د زوي کامران د ناخوبني لامل وګرځده. دغه مهال شاه محمود یواشي په کابل او کندھار کې واک درلود او د هبوا د لوپديخو پولو کې نامني او ګډوډي وه. شاه شجاع د هبوا د په ختيڅو پولو کې خورا نفوذ او خواک درلوده. د سدوزيو او بارکزیو تر منځ سياسي کشالي، قدرت ته له رسپدو نه پرته نوري ټولنیزې مسالي هم وي چې دغه راز خبرې اترې د شاه محمود د انډېښې لامل وګرځدي او خپل زوي کامران یې هرات ته واستاوه. نوموري په هرات کې د وزیر فتح خان د ورونو پر ضد په غچ اخیستلو لاس پوري کړ چې دده دا کار په تول هبوا د کې (له هرات نه تر کشمیره پوري) د تاوتریخوالی لامل وګرځده. دغې بلوا له مهمو محركينو او عاملينو نه يو هم دوست محمد خان و. نوموري له کشمیره کابل ته راغي او د کابل په بنار کې یې شاه محمود د غزنې په لور شاتګ ته اړ کړ. له دې پېښو سره جوخت د وزیر فتح خان د ورونو له خوا د د مرګ د غچ اخیستلو په موخه تاوتریخوالی زيات شو او د شاه محمود د ماتې لامل وګرځد. په دې سره د شاه محمود د واکمنۍ دویم دور په ۱۸۱۸ زېردیز کال کې پای ته ورسپه.

پورتنی انخور د هغه وخت د بناري ژوند يوه برخه خرگندوي

په ټولگي کې فعالیت

زدهکوونکي دې په دوو ډلو ووبشل شي. لوړۍ ډله دې په دې اړه چې د شاه محمود واکمني تر کومه خایه پوري غخیدلې وه خبرې اترې وکړي او دویمه ډله دې د خپل منځي تاوتریخوالي په اړه خبرې اترې وکړي او پایله دې ټولګیوالو ته وړاندې کړي.

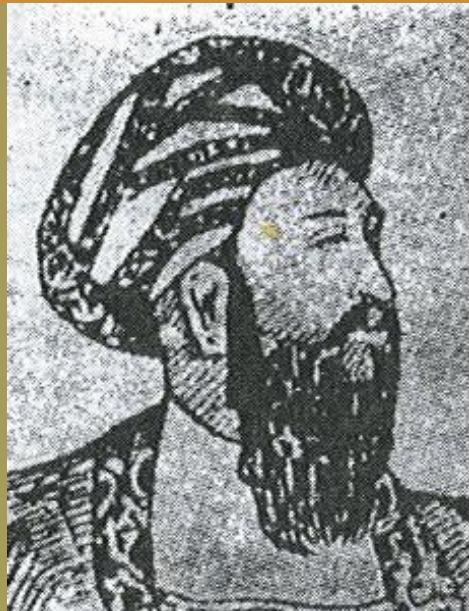
پونستې

- ۱- وزیر فتح خان د شاه محمود له اعتماده خنګه ګته وانځیسته؟
- ۲- د سدوزیو او بارکزیو د کورنيو ترمنځ تاوتریخوالي له کومه خایه سرچینه وانځیسته؟

له ټولگي نه د باندې فعالیت

زدهکوونکي دې د مشرانو نه په دې اړه چې د سدوزیو په لړی کې کومو کسانو پر افغانستان حکومت کړي، معلومات و اخلي او په ټولگي کې دې وړاندې کړي.

آیاد امیر دوست محمد خان دلومړي حڅل واکمنۍ سره آشنايی لري؟

د امیر دوست محمد خان انځور

په تېر لوست کې مو د شا محمود دويم حڅل واکمنۍ او د سدوزيو او بارکزیو د خپل منځي شخپو او جګرو په اړه معلومات ترلاسه کړل، په دې لوست کې به د امیر دوست محمد خان دلومړي حڅل واکمنۍ له خرنګوالي سره آشنا شي.

وروسته له دې چې دوست محمد خان په تدریجي ډول خپل موقعیت په کابل کې ټینګ کړ، د پاچاهی او امارت شرایط یې څانته چمتوکړل، تر دې چې په ۱۸۳۵ زېرديز کال کې د ده په سر د تاج ایښودلو مراسم په ډېره ساده توګه په کابل کې ترسره شول او نوموري ته د امیر المؤمنین لقب ورکړل شو.

امیر په لومړي ګام کې بې اعتماده کسان له واک نه ګونه او پر څای یې خپل زامن وګمارل، وروسته یې د سکانو پر ضد جګړې ته ئان چمتوکړ. د دې جګړې د ترسره کولو لپاره یې مخکې د سوداګرو، هتي والو او نورو قشرونو نه اعانه راټوله کړې وه. د خپلې خوبنې پنځوس زره پلي او لس زره سپاره سرتېري یې په (۱۸۳۵) زېرديز کال د پېښور پر لور و خوڅول. سلطان محمد خان د لس زره باجوري سرتېرو په درلودو سره د امیر داردويه برخه وه. د دغو څواکونو خوڅېدو د رنجیت سنګ په څواکو کې لويه وېړه پیدا کړه. رنجیت سنګ حاضر شو چې له تازه دمو افغانانو سره د روغې جورې لاره خپله کړي نویو پلاوی یې د هارلان په مشري د امیر حضور ته واستاوه. هارلان دنده درلوده چې په هره توګه وي په افغانی لښکرو کې نفاق او درزونه واچوي. د نوموري پلاوی تر هرڅه دمځه د امیر ورور سلطان محمد خان ته پام شو او د پېښور د حکومت د وعدې په ورکولو سره یې پر سکانو د یرغل او جګړې نه مخ وګرڅاوه. سردار سلطان محمد خان د لس زره سرتېرو په ګلدون د شپې له خوا د امیر د

لښکرو نه بېل او له دېمن سره یوځای شو. امير دوست محمد خان د دې وضعیت په ليدو شاتگ ته اړ او کابل ته راستون شو.

په ۱۸۳۶ زېرديز کال کې د هند دنوي وايسرا په توګه د لارد اکلنډ دېاکل کېدو نه وروسته امير دوست محمد خان دده په نوم مكتوب ولیکه او په ضمن کې یې د پېښور په مسالي ټینګار وکړ، په دې لاره کې د انګرېزانو د دولت د مرستې غوبښونکي شو. نوي وايسرا د امير د لیک په څواب کې ولیکل چې د برتانیې حکومت د دې هيله مند دی چې د افغان او سک دولتونه دې د سولې له لاري خپلې مسالي هوارې کړې او برطانيا د نورو هېوادو په کورنيو چارو کې لاسوهنه نه کوي. تر خنګ یې د (الکساندر بونس) په مشري یو پلاوی په بشکاره د سوداګرېزو مسالو د خېړلو په نامه کابل ته ولپړه. امير دوست محمد خان کابل ته د انګلیسي پلاوی په راتگ ډېر خوبن شو او هيله من و چې یو لړ مسالي د پېښور د مسالي په ګډون د خبرو اترو له لاري حل کړي، خود امير د غوبښنو په خلاف یې د انګرېزانو د پلاوی نه د پام وړ څواب لاس ته رانه وړ.

د دې لپاره چې برطانيا د افغانستان په اړه د روسيې او ناپليون د پاليسۍ او موخونه په وېره کې و له افغانستان سره یې خپله مينه وښو dalle. امير دوست محمد خان د انګرېزانو د دې سیاست سره چې پېښور د رنجیت سنګ له څواکونو خخه تشنې هوکړه وکړه، خو انګرېزانو افغانستان ته د روسي پلاوی راتگ بهانه کړه او له امير دوست محمد خان سره یې اړیکې وشلوپې او له شاه شجاع او رنجیت سنګ سره یې خپلې اړیکې ټینګې کړي. شاه شجاع چې په لوډيانه کې د انګرېزانو تر سیوري لاندې ژوند کاوه، د هغوي سره په خبرو اترو بوخت شو او انګرېزانو دی د خپلېر غل مخکښ وګرڅاوه او په ۱۸۳۹ زېرديز کال یې زموږ پر خاوره یړغل وکړ.

په ټولګي کې فعالیت

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووپشل شي. لومړي ډله دې د امير دوست محمد خان د واک ته رسپدو د څرنګوالې په اړه او دويمه ډله دې په افغانستان کې د انګرېزانو د سیاست په اړه، په خپلو منځو کې بحث وکړي او پايله دې په ټولګي کې وړاندې کړي.

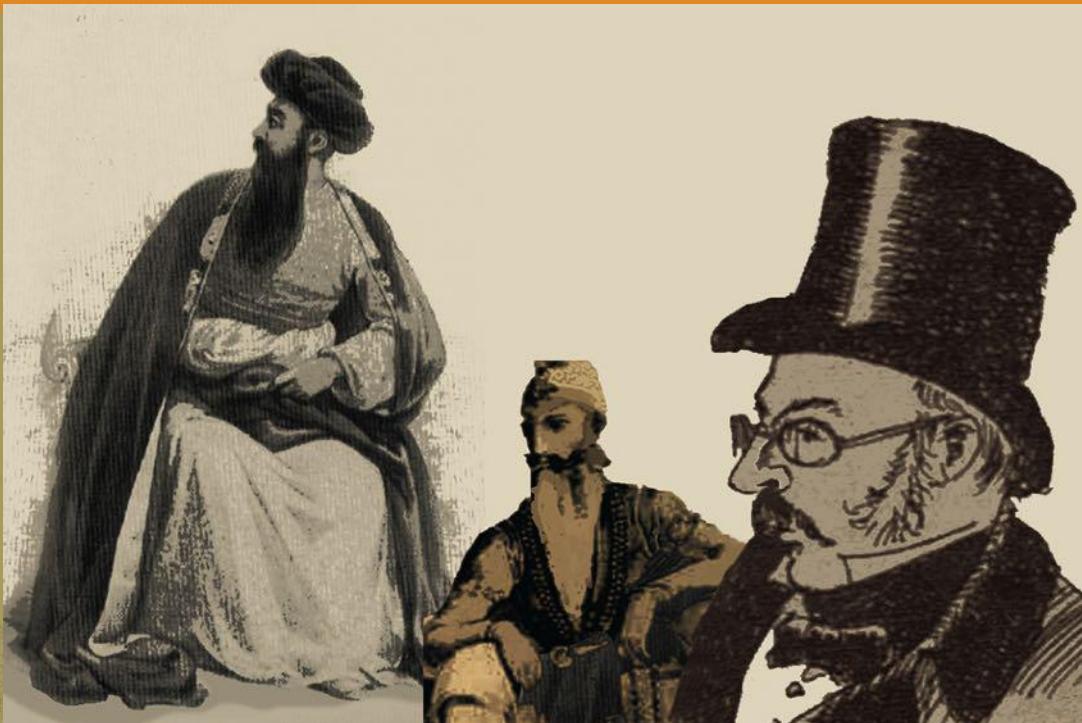
پونټنې

- ۱- د انګرېزانو استازی هارلان خنګه بريالي شو چې د امير دوست محمد خان په پوځ کې درز واجوي؟
- ۲- انګرېزانو ولې پر افغانستان یړغل وکړ؟

د ټولګي نه د باندې فعالیت

زده کوونکي دې د خپلو مشرانو خخه د افغانستان په وړاندې د فرانسي او روسيې د پالپسيو په اړه معلومات لاسته راوري او په ټولګي کې دې وړاندې کړي.

آیا پر افغانستان د انگربیزانو د لومړي یړغل په اړه معلومات لري؟

په تېر لوست کې تاسو د امير دوست محمد خان د لومړي څل واکمنی د خرنګوالی په اړه معلومات تر لاسه کړل، په دې لوست کې به پر افغانستان د انگربیزانو د مستقیم یړغل په اړه معلومات تر لاسه کړي.

پر افغانستان د انگربیزانو د لومړي یړغل د تاریخ له نظره د هند په نیمه لویه وچه کې د سرو زرو تاج ساتنې مفکوره وه. دغې مفکوري د انگربیزانو د سیاسي او پوخي تګلاري بنستیزه موخه جوروله. انگربیزان د خپلو استعماري پلاتونو د پلي کېدو لپاره د یوې پلمې په لته کې وو. مکنائن د برتانوي هند د استازي په توګه له شاه شجاع او رنجيت سنگ سره اړیکه تینګه کړه. د ۱۸۳۸ زیردیز کال د جولای په ۲۵ مه د دوی ترمنځ د لاہور درې اړخیز ترون لاسلیک شو. په دغه ترون کې مکنائن او رنجيت سنگ ډېر واک درلود، خو شاه شجاع د یو فراری سړی په توګه بې واکه و.

انگربیزانو د دې په بدلت کې چې شاه شجاع د افغانستان پر تخت کښینوي، هغه یې د سند به شاو خواکې د افغاني خاورې له یوې برخې نه لکه کشمیر، پېښور، دیره جات او خیبر چې د دوست محمد خان د واکمنی حدود وو، د رنجيت سنگ په ګټه منصرف کړ او هم یې پړې ومنته چې له هېڅ دولت سره به چې د انگربیزانو د دولت مخالف وي سیاسي اړیکې نه ساتي. د هوات خپلواکۍ چې د هغه د وراره په لاس کې و، ومني او د هغه خای په چارو کې به لاسوهنه نه کوي.

د همدغو شرایطو او تړونونو له معې، انگلیسي څواکونو د سرجان کین تر قوماندې لاندې چې د انگلیس

خانگرې استازى (مکنائين) او شاه شجاع هم ورسره و د ۱۸۳۹ زېرديز کال په فبروري کې د بلوقستان او بولان درې له لارې پر کندھار يرغل وکړه. کندھاري ورونو د روسيې له استازى نه د مرستې غوښتنه وکړه، خو روسانو مرسته ورسره ونه کړه. د روسانو د دي کار له امله کندھاري ورونه مايوس شول او بې له جګرې پې په شاتګ وکړ او ايران ته وتنبدل. شاه شجاع کندھار ته راننوت. به کندھار کې مکنائين له شاه شجاع سره یو بل تړون لاسلیک کړ او له هغه یې ژمنه واخیسته چې په افغانستان کې د انګربېزانو تلپاتې څوآكونه او یو سياسي استازى څای په څای شي. په دي ډول انګليسي څوآكونه له شاه شجاع سره د غزنې له لارې او کپitan وید د شاه شجاع له زوي شهزاده تېمور سره د خيبر درې او جلال اباد له لارې پر کابل يرغل وکړه. امير دوست محمد خان چې د لويدیخو او ختيخو جبهو ترمنځ را ايسار او جنگي تيارې یې هم نه درلوده، د دېمن له څوآكونو سره له مخامنځ کېدو وړاندې یې تېښته وکړه او په بخارا کې یې پناه واخیسته او په دي توګه د دېمن څوآكونه کابل ته ننوتل.

امير دوست محمد خان ونه شوکولي چې له روسيې نه هغه مرستې ترلاسه کړي چې په بخارا کې یې ورته انتظار درلود، له همدي امله خپه او نهيلۍ بيرته افغانستان ته راستون شو، خان یې انګربېزانو ته وسپاره او هغوي بيا کلکتې ته واستاوه.

په ټولګي کې فعالیت

زدهکوونکي دي په دوو ډلو ووپشل شي. لومړي ډله دي د افغانستان لپاره د انګربېزانو د پاليسى او سياست په اړه او دويمه ډله دي د لاهور د درې اړخیز تړون په اړه خبرې اترې وکړي او پایله یې د هرې ډلي استازى په ټولګي کې وړاندې کړي.

پونتني

- ۱- کومو مسایلو پر افغانستان د انګربېزانو د برید سياسي او پوخي تګلاره جورپوله؟
- ۲- د لاهور تړون خه وخت او د کومو اشخاصو ترمنځ لاسلیک شو؟
- ۳- انګربېزانو له کومو لورو او د کومو اشخاصو تر قوماندې لاندې پر افغانستان يرغل وکړه؟
- ۴- د کندھار په تړون کې مکنائين له شاه شجاع نه کومه ژمنه واخیسته؟ وېي وايast.

له ټولګي نه د باندې فعالیت

زدهکوونکي دي د خپلو مشرانو په مرسته په افغانستان د انګربېزانو د لومړي يرغل او د هغه د ناورو پایلو په اړه معلومات ترلاسه کړي او په ټولګي کې دي ولولي.

آیا د شاه شجاع د دویم حل واکمنی په اړه معلومات لري؟

په تېرو لوستونو کې موپه هېواد د انګرېزانو د لومرې يرغل، د هغوي موخي او د امير دوست محمد خان د واکمني په اړه معلومات لاس ته راوري، اوس په دې لوست کې به د شاه شجاع د حکومت له خرنګوالي سره آشنا اشي.

وروسته له دې چې انګرېزان او شاه شجاع یو خای کابل ته رانوتل، نومورې د انګرېزانو په تکيه د کابل په بالاحصار کې خلور کاله پاچاهي وکړه. انګرېزري سفیر (مکناتن) د لومرې وزیر او نایب السلطنه په توګه دنده ترسره کوله. الکساندر بنس د کورنيو چارو د وزیر حیثیت درلود. موہن لال د ضبط او حوالاتو مسؤولیت پر غاره درلوده. د انګرېزانو څینې سیاسي او پوځۍ مامورین د هېواد په بیلا بیلو سیموکې د چارو سلاکاران بلل کبدل. دا څکه چې په افغانستان کې یې د تلپاتې استوګنې هوده درلود. خپل څواکونه یې په کابل، کندهار، کلات، غزنی، وردګ، چاریکار، بامیان او جلال آباد کې خای په خای کړل.

انګرېزان په دې فکر کې وو چې خپله ستپا ويسي، خو دا ګمان یې بې خایه و. د هغوي ظلم او زياتي، د خلکو ناخوبني، د پوځۍ لګښتونو زیاتولي، د هېواد د عوایدو کموالي، د مالیو تحمیلول، د نرخونو لوړوالي، د وخت له واکمن نه د خلکو کرکه، دا ټول هغه لاملونه وو چې یو لوی ملي پاخون ته یې لاره هواره کړه. هماغه و چې د غلجيو، زرمتو، خوګيانو، کوهدا من او کوهستان مېړنيو خلکو د سرکشی نښاني روښانه شوې چې ملي مشرانو د ملي خوځښتونو هستي ته وده او پراختيا ورکړه. د نواب باغ په کوڅه کې د اخکزې عبدالله خان په کور کې ديرغل پلان جور شو او یوه دولس کسيزه شورا جوره شو چې په هغې کې نواب زمان خان د ريس او امين الله خان لوګري د مرستيال په توګه وټاکل شول، تر خود سولې او جګړې چاري په غاره واخلي.

د ۱۸ زېرديز کال د نوامبر دویمه د افغانانو لپاره د ملي پاخون او بریالیتوبونو لویه ورڅ او د برتانې لوبې امپراتوری د ماتې ورڅ بلل کېږي. په دې معنا چې له جور شوی پلان سره سم یې د کابل د بالاحصار په لمنو چې د انګلکيسي

مامورینو او منصبدارانو قرارگاه وه يرغل وکړ. د برسن کور ته یې اور واچاوه او دی یې په خپله له تېغه تېر کړ. مبارزینو په دويمه ورخ د انګربزانو په نورو کلاګانو باندې چې د کابل په بنار کې وي يرغل وکړ. په دې اپو دور کې د جهاد غږ د کابل شپږ کروهه. ته ورسپده او خلکو دله په دې ملي جهاد کې ګډون وکړ. له نېکه مرغه چې سردار وزیر محمد اکبر خان کابل ته راغي او د نواب زمان خان په خای یې د جهاد مشری په لاس کې واخیسته. انګربزانو چې خپل حالت ستونزمن

وزیر اکبر خان

ولیده له سردار محمد اکبر خان سره خبر و اتروته کښنیاستل، انګربزانو غوښتل چې په دې خبرو کې سردار محمد اکبر خان ووژني، خو محمد اکبر خان له فرصت نه په ګته اخیستنې پر ممکناتون یرغل وکړ او د تفنگچې په ډې یې وواژه.

د جګړې په ترڅ کې ډېر شمېر انګربزان ووژل شول او د دوی په خپله وينا له ۱۶۵۰۰ تنونه یواځې یو کس (ډاکټر برایدن)، په نیم ژواندی حالت کې جلال آباد ته ورسپد او د خپلو لښکرو د تباھی کيسه یې وکړه. انګربزانو په کابل کې د خپل لښکر له ماتې خخه وروسته په غچ اخیستو لاس پوري کړ او تازه دمه لښکر یې د یرغل لپاره چمتو کړ.

وزیر اکبر خان د کابل په لور د جنزاں پالک په مشری د انګربزی خواکونو له حرکت نه خبر شو او مقابلي ته یې ورودانګل، خود امير دوست محمد خان له لارښونې سره یې سم د تاشرغان په لور شاتګ وکړ. د پالک او سیل خواکونه له جلال اباد نه کابل ته نوتل او د خپل د لاسه تللي حیثیت د بیا راګرڅولو لپاره یې د کابل چهار چتې بازار او بنکلې ستالف ته اور واچاوه. ناخاپه د انګربزانو له ذهنې د افغانستان د نیولو مفکوره ووته. دوست

محمد خان یې له بنده ازاد کړ چې افغانستان ته ستون او یوخل بیاد کابل په تخت کښنی. په دې توګه د انګربزانو د یرغل لمن ټوله شو. په دې ماتې سره د انګربزانو حیثیت په ټوله اسیا ان په ټوله نړۍ کې تیت شو. د انګربزانو کایینه بدله شو، له دې خخه وروسته انګربزانو د افغانستان په اړه خپلې کړنلارې ته بدلون ورکړ او تر ډېرې مودې پوري یې زموږ هېواد پر خپل حال پرینو، په بدلت کې یې د افغانانو ستر وبارونه په برخه شول.

په ټولګي کې فعالیت

زدهکونکي دې په دوو ډلو ووبشل شي. لوړۍ ډله دې د شاه شجاع د واک ته رسپدو په خرنګوالي، دويمه ډله دې د انګربزانو د ماتې په اړه بحث وکړي او خپل نظرونه دې له نورو ټولګیوالو سره شريک کړي.

پونتنې

- ۱- انګربزانو د خپل او برده مهال شتون په موخه خپل خواکونه د افغانستان په کومو سیمو کې مېشت کړل؟
- ۲- د انګربزانو پر ضد د افغانانو ملي پاخون او خو ځښتنو لاملونه کوم وو؟ روښانه یې کړئ.
- ۳- په افغانستان کې د انګربزانو ماتې د انګليسی سیاست پوهانو په افکارو کې خه بدلون منځ ته راواړ او په کومو مسایلو یې اعتراض وکړ؟

له ټولګي نه د باندې فعالیت

زدهکونکي دې د خپلو مشرانو په مرسته د هغو ملي مبارزینو او غازيانو په اړه چې انګربزانو ته یې ماتې ورکړې، معلومات ترلاسه کړي او په ټولګي کې دې ووایي.

آیا د امیر دوست محمد خان د دویم خل واکمني په اړه پوهېږي؟

په تېر لوست کې مود شاه شجاع د دویم خل واکمني او د انگربیز اندونوسی یړ غل د انگربیز او مخواهیه اړه معلومات لاس ته راول، په دې لوست کې به د امیر دوست محمد خان د دویم خل واکمني په ارزښت پوهېږي.

خنګه چې په تېر لوست کې ووبل شول، انگربیز اندونوسی د خپلې خلور کلنی ولکې ترخې تجربې خخه زده کړل چې په افغانستان کې پاتې کېدای نه شي، له همدې امله د حل لارې د پیداکولو او نویو اړیکو ټینګولو په فکر کې شول. هغوي د امیر دوست محمد خان د دویم خل واک ته رسپډو ته راضي شول، له دې امله چې زنداني امیر له ټولو پېښو نه بې خبره پاتې شوی و، افغانستان ته په بېرته راستنېدو کې یې په انگربیز اندونوسی ہېڅ دول قید و شرط کښېښنو، له همدې امله چې د برتانوي هند دولت عملا افغانستان په ملوک الطوایفیو باندې وېشلي وي او هم په افغانستان کې د نفاق زیاتوالی راوري، امیر دوست محمد خان یې د درې ګونو ولاياتو (کابل، غزنۍ او جلال اباد) د امیر په توګه ومانه.

وروسته له دې چې امیر دوست محمد خان پاچا شو لومرې یې د هېباد د کورنۍ وضعې يه سمون کولو لاس پوري کړ. د دې لپاره چې د ملوک الطوایفیو په رامنځ ته کېدو او د جګرو په پېښیدو سره، د هېباد وضعیت په عمومي چول خراب شوی و، بیا یې د سیاسي یووالی او د مرکزی دولت د ټینګښت لپاره هشې وکړې، د ټولو قوماندانو په تېره بیا د وزیر محمد اکبر خان په مېړانه یې له بامياب خخه تر مزار او هراته پوري سیمې فتح کړې، وروسته یې د تګاب او نجراب د خلکو بغاوتونه له منځه یورپ او د خوګیانیو د خلکو خوځښتونه یې غلي کړل.

لنده دا چې وزیر محمد اکبر خان د یوه فاتح، هپوادپاله او سربنندونکي سپري په توګه د افغانستان په سياسي یووالۍ کې ډېر زيار وايسته. نوموري په پاي کې د نهه ويشت کلو په عمر په ۱۸۴۶ زيرديز کال کې یوه هندي ډاکټره په زهر لرونکو گولي په شهادت ورساوه او د مزار شريف په روضه کې خاورو ته وسپارل شو. امير دوست محمد خان د وزیر محمد اکبر خان له ميرمني خخه وروسته خپل بل زوي شهززاده غلام حيدرخان خپل خای ناستي وتاکه. د وزیر اکبر خان مريمني د افغانستان ټول هپواد پالونکي خلک خواشيني کړل. له دي سره جوخت د سکانو حکومت د رنجيت سنگ تر مريمني وروسته کمزوي شوي، انگرېزانو په پنجاب کې پرمختګ وکړ او د پنجاب زياتره سيمې يې ونيولي، امير دوست محمد خان د پښور او د هغه شاوخوا سيمو د لاس ته راولپولو لپاره هڅه وکړه، خو خای يې ونه نيوه، له بلې خوا يې د هندوکش د شمال ټول ولايتونه هم لاس ته راولپول، د ملوك الطوایفیو د له منځه ورلو په موخته يې د پام ورګام واختیست او خلاندې بریاليتوونه يې په برخه شول. امير دوست محمد خان بیا خپل پام د هرات او کندههار لور ته وګرخاوه. کندههار په ۱۸۵۵ زيرديز کال کې د کندههاري سردارانو ترمنځ د مخالفتونو له امله د امير دوست محمد خان لاس ته ورغی او د مرکزي دولت تر ادارې لاندې راغي. د هرات وضعیت هم دا مهال بنه نه و. ايرانيانو د هغه د لاس ته راولپولو لپاره هڅې کولې. کله چې يار محمد خان الكوزي مړ شو، ايرانيانو بریاليتوونه هم لاس ته راولپول. امير دوست محمد خان دا بنار وروسته له سختې جګړې خخه د ۱۸۶۳ زيرديز کال د مې په میاشت کې ونيو، په افغانستان کې يې د روسيې د پرمختګ مخه ونيوله او په دي توګه د اوسني افغانستان سياسي یووالۍ بشپړ شو. امير دوست محمد خان تر شل کاله واکمني وروسته د ۱۸۶۳ زيرديز کال د جون په میاشت کې په هرات بنار کې مړ او د خواجه عبدالله انصاري (رح) د مقبرې ترڅنګ بنخ شو.

په ټولګي کې فعالیت

زده کونکي دي په دوو ډلو ووبشل شي. لوړۍ ډله دي د سيمه یيزو حکومتونو د له منځه ورلو په څرنګوالي او دويمه ډله دي د امير دوست محمد خان د شخصیت په اړه د دویم خل پاچاهی په وخت کې په خپلو کې خبرې اترې وکړي او پایله دي په ټولګي کې وړاندې کړي.

پوبنتې

- ۱- د امير دوست محمد خان د دویم دور واکمني مهمې کړنې په ګونه کړئ؟
- ۲- د مرکزي دولت په ټینګولو کې د وزیر محمد اکبر خان رول روښانه کړئ؟
- ۳- انگرېزانو د امير دوست محمد خان د حکومت په وړاندې خه دریع نیولی و؟

له ټولګي نه د باندې فعالیت

زده کونکي دي د لویانو او مشرانو خخه د وزیر محمد اکبر خان د سياسي او ټولنیز شخصیت په اړه معلومات لاس ته راولپول او په ټولګي کې دي وړاندې کړي.

آيا د امير شېرعلي خان له لومړي حڅل سلطنت سره اشنایي لري؟

په تېر لوست کې د امير دوست محمد خان د دویم حڅل سلطنت سره بلد شوئ. په دي لوست کې به د امير شېرعلي خان د شخصیت او د نوموري د اداري نظام د ستونزو په اړه به معلومات پیدا کړئ.

د امير دوست محمد خان له مرینې خخه وروسته شهزاده شېرعلي خان د هغه خای ناستي چې د تاج او تخت وارث و، د فاتحې له مراسمو خخه وورسته په ۱۸۶۳ زېردیز کال د ۴۱ کلنۍ په عمر، خپله پاچاهي اعلان کړه او د دي موضوع خبرې خپلو ورونو ته چې د هېباد په هر ګوتې کې وو ورساوه. په بنکاره ټولو ورونو د محمد اعظم خان په ګډون له هغه سره خپل بیعت اعلان کړ. شېرعلي خان خپل زوي محمد یعقوب خان د هرات د چارو د سمبالولو لپاره وګوماره او په خپله د کورنۍ له نورو غړو سره د کابل په لوري روان شو.

محمد اعظم خان چې خان غوبښونکي سړي و، د کابل په لور د امير شېرعلي خان د سفر ملګري و، خود شيندنه په سيمه کې د امير نه بیل شو او د هزاره جات پر لور خپل سکني ورور محمد حسین خان ته چې د هزاره جاتو حاکم و ورغني او هيله یې درلوده چې د خپل ورور او هزاره جاتو د خلکو په مرسته د سلطنت واګي تر لاسه کړي، بالاخره محمد اعظم خان د خپلو ورونو په مرسته یو لښکر جوړ او د امير شېرعلي خان سره یې مقابله وکړه، خو د امير د لښکرو سره یې د جګړې توان نه درلود، د انګرېز دولت ته یې پناه یوړه. له بلې خوا

عبدالرحمن خان هم د امير شپرعلي خان د حکومت پر ضد په پاخون لاس پوري کړ او د هندوکش د باجګاه

په دره کې جګړه بېښه شوه. عبدالرحمن خان له ماتې سره مخامنځ او بخارا ته يې پناه یوره.

امير شپرعلي خان تمه درلوده چې دننه په هېواد کې مرکزی دولت ټینګ او د نوي تمدن په رواجو لو او پرمختیا کې فعاله ونډه واخلي، امير په بهرنې سياست کې د افغانستان د خپلواکۍ د څوآکمنتیا غښتنکۍ و. خود خپلو ورونو د مخالفت او د کورنۍ جګړي له امله يې ونشو کولای چې د خپل سلطنت په لوړۍ دوره کې د خپلو پلاني کولو بریالي شي.

هغه موضوع چې امير شپرعلي خان يې بې اندازې خواشيني او ګوبنه ګير کړ، د هغه د زوي شهزاده محمد علي خان مړنې وه چې د سدار محمد امين خان سره په جګړه کې په کنده هار کې ووژل شو. دغې ګوبنه ګيرۍ او یوازې توب عبدالرحمن خان په بخارا کې وه خواوه چې د محمد اعظم خان په ملتیا پر کابل برغل وکړي او په خپله ولکه کې يې راولي.

په ټولګي کې فعالیت

زده کونکي دې په دوو ډلو ووپشل شي. لوړۍ ډله دې د امير شپرعلي خان د ورونو د بې اتفاقی په اړه او دو یمه ډله دې د امير شپرعلي خان د ګوبنه ګيرۍ او یوازې توب په اړه په خپل منځ کې خبرې اترې وکړي او پایله دې په ټولګي کې وړاندې کړي.

پونښنې

- ۱- د امير شپرعلي خان د واکټ ته رسیدو خرنګوالي بیان کړئ؟
- ۲- ولې محمد اعظم خان انګربزانو ته پناه یوره؟
- ۳- ولې امير شپرعلي خان ونشو کولای چې خپلې تګلارې پلې کړي؟

له ټولګي نه د باندې فعالیت

زده کونکي دې د امير شپرعلي خان د شخصیت په اړه د مشرانو خخه معلومات لاس ته راوړي او په ټولګي کې دې وړاندې کړي.

آيا د امير محمد افضل خان د شخصیت سره پېژندگلوي لرئ؟

تپر لوست د امير شېر علي خان اداري ستونزو ته خانګړي شوی و، په دې لوست کې به د امير محمد اعظم خان لنډي واکمني ته يوه کتنه وکړو.

کله چې محمد اعظم خان او عبدالرحمن خان کابل په خپله ولکه کې راوست، محمد افضل خان بې پاچا وټاکه او د امير د پاچاهي خبر بې هغه انګربزانو ته ورکړ چې په هند کې مېشت وو. انګربزانو پرته له خنډه د امير محمد افضل خان حکومت په رسميت وېږانده او بیا بې خپل سیاسي استازی په کابل کې استوګن کړ. خرنګه چې برحاله پادشاه په کابل کې د واک خښتن و او د خلکو له خوا منل شوی و، امير شېر علي خان د خپلی واکمني د ساتلو په موخه له کنده هار خخه د کابل پر لوري لښکر وویست، خو په کلات کې بې د سردار محمد افضل خان او عبدالرحمن خان د ځواکونو له لاسه ماته و خوره او د هرات په لوري د خپل زوی محمد یعقوب خان خوا ته پر شا شو.

کله چې امير شېر علي خان په هرات کې استوګن شو، د اقچې پخوانۍ حاکم فيض محمد خان د نوموري سره اړیکې ټینګې کړې او هغه ته بې د مرستې وعده ورکړه چې دواړو په ګله د میمنې او هزار له خوا په ۱۸۶۷ زیور دیز کال کې د کابل پر لوري حرکت وکړ. خود سردار عبدالرحمن خان له خوا د پنجشیر د بازارک په سیمه کې د شېر علي خان د پرمختنګ مخ نیوی و شو چې په پایله کې فيض محمد خان مړ او شېر علي خان د هرات لور ته پر شا ولار په دې وخت کې امير محمد افضل خان ته نارو غوي وریښه او له نړۍ خخه بې ستړگې پټې کړې، په دې ډول بې یو کلنې واکمني بې پای ته ورسېده.

په هرات کې د یو جومات ودانۍ

په تولگي کې فعالیت: زدهکونکي دې په دوو چلو ووپشل شي او یو تر بله دې د امير شیرعلى خان د وروپو ترمنځ د اخ و ډب د لاملونو په اړه بحث وکړي او هغه دې په تولگي کې وړاندې کړي.

پونستې

- ۱- امير محمدافضل خان خنګه واکټ ته ورسید؟
- ۲- امير محمدافضل خان په خپله لنډه واکمنۍ کې له کومو ستونزو سره مخامنځ و؟

آيا د امير محمد اعظم خان د شخصیت په اړه معلومات لري؟

په تېر لوست کې مو د امير محمد افضل خان لنډه مهاله واکمنۍ وڅېرله، په دې لوست کې به د امير محمد افضل خان د واکمنۍ په اړه معلومات ترلاسه کړئ.

محمد اعظم خان هم د امير عبدالرحمن خان د توري په زور سلطنت ته ورسپد خو محمد اعظم خان خان غوبښونکي او جاه طلبه سړي و، واک ته تر رسپدو وروسته پې وغوبښتل چې عبدالرحمن خان له مرکز نه لري کړي. نو ئکه يې هغه په دې پلمه د هپواد شمالي برخو ته ولپره ترڅو په بلخ کې امير شېرعلي خان تر خارني لاندې ونیسي.

امير عبدالرحمن خان سره له دې چې نه يې غوبښتل له مرکز خخه لري شي، دا امر يې ومانه، هغه ولايت ته ولاړ او هلتنه يې د اېبکو، تاشقرغان، سرپل، شېرغان او اقچې خانان او اميران تر خارني لاندې ونیول، هغوي يې مرکزي حکومت ته تابع کړ، وروسته د میمنې پر لوري ولاړ او هغه خای يې هم محاصره کړ.

امير شېرعلي خان د امير عبدالرحمن خان د بوختيا په شمالي برخو کې خبر شو. د خپل زوي سردار محمد يعقوب خان سره يې د کندهار پر لور هود وکړ، د کندهار نایب الحکومه چې د محمد اعظم خان زوي و، هغه ته يې ورکړ او د غزنې په لوري پرمختګ وکړ، محمد اعظم خان چې خپل ئان په خطر کې ولید، عبدالرحمن خان ته يې خبر واستواوه او د نوموري اطاعت يې وکړ او کابل ته نوت او د محمد اعظم خان په ملتیا د غزنې پر لوري ولاړل. په

۱۸۶۸ زېرديز کال کې د شش گاو په سيمه کې د عبدالرحمن خان او د امير شېر على خان د لښکرو تر منځ سخته جګړه پېښه شوه، د عبدالرحمن خان لښکرو ماته وڅوره او امير شېر على خان په بریالي توګه کابل ته ننوت. امير محمد اعظم خان ایران ته وتبنتېد، هلتنه نارو غه او بیا مر شو. امير عبدالرحمن خان د بخارا پر لوري شاتگ وکړ او دروسيپ حکومت د هغه هرکلې وکړ.

افغان سید جمال الدین

امير محمد اعظم خان د خپل سلطنت په لنډه موډه کې د پوه وزیر سید جمال الدین افغان په مرسته ګن شمېر عرفانی او عمراني پلاتونه پلي کړل چې د هغو له ډلي خخه د افغانستان لوړنۍ مجله چې د کابل په نوم یادېدله، خپره شوه.

زده کوونکي دي په دوو دلو ووېشل شي او په څيلو کې دي د محمد اعظم خان د دورې د مهمو اقداماتو په اړه پوښتنې وکړي او په ټولګي کې دي څوابونه ووایي.

په ټولګي کې فعالیت

- ۱- د محمد اعظم خان د واک ته د رسپدو خرنګوالي توضیح کړئ.
- ۲- محمد اعظم خان د رغاونې کوم پروګرامونه په پام کې درلودل؟ خرګندې کړئ.

پوښتنې

زده کوونکي دي د امير محمد اعظم خان د شخصیت په اړه له مشرانو خخه معلومات ترلاسه کړي او په ټولګي کې دي ولولي.

له ټولګي نه د باندې فعالیت

آیا د امیر شېر علي خان د دویم حُل سلطنت سره پېژندگلوي لرئ؟

په تېر لوست کې تاسود امیر محمد اعظم خان د سیاسي شخصیت سره اشنایی پیدا کړه. په لاندې لوست کې به د امیر شېر علي خان د دویمې دورې واکمنۍ رغنیزو او پراختیابی تګلارو سره بلد شئ.

امیر شېر علي خان د ۱۸۶۸ زېردیز کال په پای کې په شش ګاوکې د امیر محمد اعظم خان او عبدالرحمن خان له ماتې خخه وروسته بیا کابل ته راغى او په تخت باندې کښیناست. امیر شېر علي خان یو پوه او هباد پالونکی پاچا و، دی په افغانستان کې د نوي تمدن رامنځ ته کوونکی پېژندل کېږي. په ۱۸۶۹ زېردیز کال کې یې له برتانوی هند نه لیدنه وکړه، مينه یې د لوپدیئ تمدن او پکنالوژۍ په برخه کې ډېره شوه او هغه یې وهخاوه چې په یو شمېر کورنيو اصلاحاتو باندې لاس پورې کړي او د افغانستان سیاسي یووالی ته نوی رنګ او خېړه ورکړي.

د نوي تمدن پېژندنه

امیر شېر علي خان د لوی مدنیت بنستې اینسټی یېښدونکی او د هباد د فرهنگي او صنعتي وضعې بدلوونکی پېژندل شوی، د اروپا له صنعتي انقلاب سره سم، په افغانستان کې د اصلاحاتو لاره هواره شوه. دې لارې له مخکبانو خخه یو هم سید جمال الدین افغان و چې د هباد د عصری کولو تګلارې یې پیل کړي. امیر شېر علي خان د خپلواکۍ د ساتلو او د پرديو د تېري د مخنيوي لپاره سل زره کسيز لښکر جور کړ او هغه یې په اتو پوځي مرکزونو ووبشه. د شمس النهار جريله یې خپره کړه او چاپ خونې یې هباد ته راوري. د توپونو او توپکو جورولو لپاره یې کارخانې جورې کړي. لومړنی ټولنیز بنوونځي یې پرانیست چې ملکي او پوځي خانګې یې درلودې. په دې خوختنست سره یې د پوهنې د کچې

راتېټېلدو مخنيوی وکړ. پوسته خانې یې جوري کړي، د کابل په اوسيني شېرپور کې یې د پوخيانو لپاره د نوي بنار بنسټ کېښود. د مالياتو ورکول له وڃې نه په نقدو بدال شول، د عدالت رامنځ ته کولو لپاره یې په غوڅو اقداماتو لاس پورې کړ. ظالمانه او چاولګر حکام یې له منځه یورل. د هېواد اداري تشکيلات یې په نوي بهه بدال او د افغانستان لوړنۍ کابينه یې د وخت صدراعظم سید نور محمدشاھ په مشترابه جوره کړه. هغه مخالفتونه چې د هېواد په شاوخواکې موجود وو له منځه یې یورل او وروسته یې وغوبنتل چې انگربزان د خپل دولت د پېژندنې لپاره اړ کړي.

انگربزانو د دوستي شرياط د خپلو استعماري مقصدونو لپاره طرح کړل. هغوي هيله درلوده چې خپل استازي په کابل، کندههار او هرات کې د تل لپاره پاتې کړي چې د روسانو حرکات له نړدي خڅه وڅاري. سرېبره پر دې یې وغوبنتل امير دې ته اړ کړي چې د انگربزانو دولت د خپل خان ملا تړي ومني. خو امير شېر علي خان د دوى د غرض نه ډکو فکرونونه ارزښت ورنه کړ او د انگربزانو په ځواب کې یې ووبل: زه د افغانستان خاورې ته ستاسو د سياسي او پوځي استازو په راتګ پر تاسو اعتماد نلرم، د دې طرڅي په پلمه به یوه ورڅ زما پر هېواد تېري وکړئ.

امير شېر علي خان د انگربزانو سره په معمولي ډول خپلي اړيکې وساتلي. له روسې سره چې په منځني آسيا کې یې د پرمختګ په تمه وو د افغانستان نړدي کبدو، وضع یې کړي چنه کړه او د افغان او انګليس د دويمې جګړي پلمه برابره شوه، هغه خه چې د دې جګړي اور ته یې ډېر قوت وروباښه د شير علي خان له خوا د ولیعهد په توګه د خپل کمکي زوي شهزاده عبدالله تاکنه وه. دې موضوع شهزاده يعقوب خان بې اندازې خواشيني کړ، نو په بلوګانو او سرغونو یې پیل وکړ، خو امير شېر علي خان دغه سرغونې ارامې کړي. انگربزانو له یوې خوا له دې موضوع نه ګته واخیستله او له بلې خوا د روسانو پرمختګ منځني آسيا ته په تېره بیا د هغوي له خوا د خپوی او مروې نیولو، د انگربزانو پاملننه د افغانستان پر لوري ډېره کړه. هغوي په خپل وار سره بلوچستان چې د افغانستان یوه برخه وه لاس ته راواړه چې دې تېري د امير کړکه د انگربزانو په وړاندې دوہ برابره کړه او په دې توګه پر افغانستان د انگربزانو دويم یړغل پیل شو.

په ټولګي کې فعالیت

زدهکوونکي دې په دوو ډلو باندې ووبېشل شي. لوړۍ ډله دې د سید جمال الدین افغان د شخصیت او د نوي تمدن د پېژندګلوي په اړه او دويمه ډله دې د امير شېر علي خان د اصلاحی تګلارو په اړه خبرې وکړي او پایله دې په ټولګي کې بیان کړي.

پونتنې

- ۱- امير شېر علي خان په کوم کال کې واک ته ورسېد او د هغه واکمنی له کومې نړيوالي پېښې سره سمون درلود؟
- ۲- امير شېر علي خان د کومو کسانو په مرسته د لوړې خل لپاره عصری تګلاري پلي کړي؟
- ۳- د امير شېر علي خان د نوي تمدن رامنځ ته کولو او کورنيو اصلاحاتو په اړه چې خه پوهېږئ وې ليکي.

له ټولګي نه د باندې فعالیت

زدهکوونکي دې د خپلو مشرانو خڅه د امير شېر علي خان د نوي تمدن موځې او د هغه د تګلارو په اړه معلومات ترلاسه کړي او بیا دې په ټولګي کې وړاندې کړي.

آیا پر افغانستان د انگرېزانو د دویم تېري په اړه معلومات لري؟

تېر لوست د امير شېر علی خان دویم خل سلطنت ته ځانګړۍ شوی و، په دې لوست کې به پر افغانستان د انگرېزانو د دویم خل تېري په اړه معلومات تر لاسه کړئ.

د تېري له پیل خخه وړاندې امير شېر علی خان یو هئیت د سید نور محمد شاه به مشری د پېښور کنفرانس ته واستاوه، خود پېښور په کنفرانس کې د صدراعظم سید نور محمد شاه اوږدې مذکوري سرته ونه رسپدلي، خپله صدراعظم هم د کنفرانس په بهير کې ناروغ او په پېښور کې مړ شو. په دې وخت کې روسيې یو سفير چې جنرال ستیلاتوف نومېدہ کابل ته راواستاوه. د دې سفير راتګ، د هند سیاستوالي ډپر انډیښمن کړه، د برتانوی هند چارواکو د خپلو ګټو د خوندي ساتلو یواحینې لار پر افغانستان تېري وباله او دویم خل یې په تېري لاس پورې کړ. د انگرېز عسکرو له بشپړو تجهيزاتو سره د ۱۸۷۸ زبردیز کال د نومبر په ۲۰ مه نېټه د خیبر دری له لارې په کرمه او بولان د افغانستان په پولو باندې تېري وکړ. امير شېر علی خان د خفګان په حال کې کابل پرېښود، د روس د مرستې په تمه هزار شريف ته ولاړ او په هغه خای کې یې د ۵۸ کلو په عمر یه ۱۸۷۹ زبردیز کې د ناروغی له امله له نړۍ خخه سترګې پتې کړي. د ده تر مړنې وروسته په کابل کې حالات خړ پر شول. هېواد او خلک په یوه سیاسي تشه کې پاتې شول. انگرېزانو او د هېواد دېمنانو پر مختګ وکړ. په دې وخت کې ځینې سردارانو، شهزاده محمد یعقوب د پاچا په توګه وټا که.

د امير محمد یعقوب خان واکمني

امير محمد یعقوب خان په داسې مهال کې پاچاهي ته ورسېد چې د انگرېزانو لښکر په عصرې وسلو سمبال و او افغانستان یې دیرغل په پایله کې تر خپلې ولکې لاندې راووست. نوموری یې ګندمک ته چې د انگرېزی لښکر خای و بوته او د ګندمک تړون یې په ۱۸۷۹ کال د مې په ۲۶ نېټه له انگرېزانو سره لاسلیک کړ.

امیر محمد یعقوب خان

د ګندمک تړون په داسې حال کې لاسليک شو چې په ټول هېواد کې ګډوډي روانه وه او امير محمد یعقوب خان هم د کابل په بنار کې د نورو کسانو تر سیوري لاندې ژوند کاوه. هغه په ټول هېواد کې د پاچا په توګه پېژندل شوی نه و، نو له دې امله دغه تړون حقوقی ارزښت نه درلود. د همدي تړون په بنسټ خېږ، کورمه، پښين او سیالکوت له افغانستان نه بېل او د بریتانوي هند برخه وګرڅله. د افغانستان سیاسي خڅواکۍ هم له خطر سره مخامنځ شو. انگربزازنوي کس چې د سرلویس کیوناري په نامه یادپه او د ګندمک تړون د لاسليک کولو پر مهال یې د انگربزازنو استازیتوب کاوه، په کابل کې د انگربزازنو د استازی په توګه وټاکه او د انگربزازنوي نور استازی د افغانستان په مهمو بنارونو کې خای پرخای شول. د افغانستان خلکو د همدي حال په لیدو سره دیرغلګرو په وړاندې پاڅون وکړ، د کیوناري په کور باندې یې یړغل ورور او هغه یې وواژه. په همدي توګه یوڅل بیا د افغانستان د نیلو په اړه دیرغلګرو فتنه شنډه شو.

د مجاهدینو مخکنیانو لکه محمد جان خان وردګ، ملا مشک عالم، صاحب جان تره کې، سردار محمد ایوب خان، محمد عثمان خان صابی او نورو په پلابلو سیمو کې په تبری کونکو باندې یړغلونه وکړل. د هغو جګرو له ډلې خڅه یوه چې د انگربزازنولښکر یې ټبر خواشینې کړی وه، د میوند جګړه وه. په دې جګړه کې د افغانی څوکونو مشری د امير شېرعلی خان د زوی سردار محمد ایوب خان په غاره وه. په ۱۸۸۰ زیردیز کال د جولای په ۲۷ مه نېټه د میوند په ډګر کې سخته جګړه پېښه شو چې د مبارزینو په بری او د انگربزازنو په سختې ماتې سره پای ته ورسپه. په دې مشهوره جګړه کې چې د انگربزازنو حکومت یې په هند کې ولزاوه، د افغانانو بسخوهم برخه اخیستې وه. پېغله ملالې د میوند د جګړې په ډګر کې د ملي لښکر د شهید شوی یېرغچې پر خای ملي یېرغ په څلله اوړه راپورته کړ او د دې لنډې په ویلو یې د افغانی لښکر وینې د جګړې په ډګر کې په جوش راوستې.

که په میوند کې شهید نه شوې

د کابل خلکو د پاڅون په پایله کې د شېرپور په سیمه کې د انگربزازنو قواوې کلابندې کړي، تردې چې سردار عبدالرحمن خان چاریکارو ته راورسپد او انگربزازنو چې خپل خان یې په تنګسیا کې ولید نو د مجبوریت له امله یې د هغه هرکلې وکړ او نوموري امير خان د پاچا په توګه اعلان کړ. پدې توګه جنرال را برتس کابل پر پښود او امير عبدالرحمن خان د کابل په ګدې کښناست.

په ټولګي کې فعالیت

زده کونکي دې په دوو ډلو ووپشل شي. لوړې ډله دې پر افغانستان د انگربزازنو د تېري د لاملونو په اړه او دویمه ډله دې د میوند د جګړې د پایله په اړه خبرې اترې وکړي، وروسته دې د خپل خبرو لنډیز ټولګیوالو ته وړاندې کړي.

پښتني

- ۱- انگربزازنو خه پلمه کړل او په افغانستان یې دویم حل تېري وکړ؟
- ۲- د ګندمک تړون په کوم کال کې لاسليک شو او کومې سیمې د افغانستان له خاورې نه بېلې شوې؟
- ۳- د میوند د جګړې په اړه لنډ معلومات ورکړي.

له ټولګي نه د باندې فعالیت

زده کونکي دې د ګندمک د تړون په اړه د کورنۍ له مشرانو نه معلومات ترلاسه او په ټولګي کې دې بیان کړي.

دريئم خپرکي

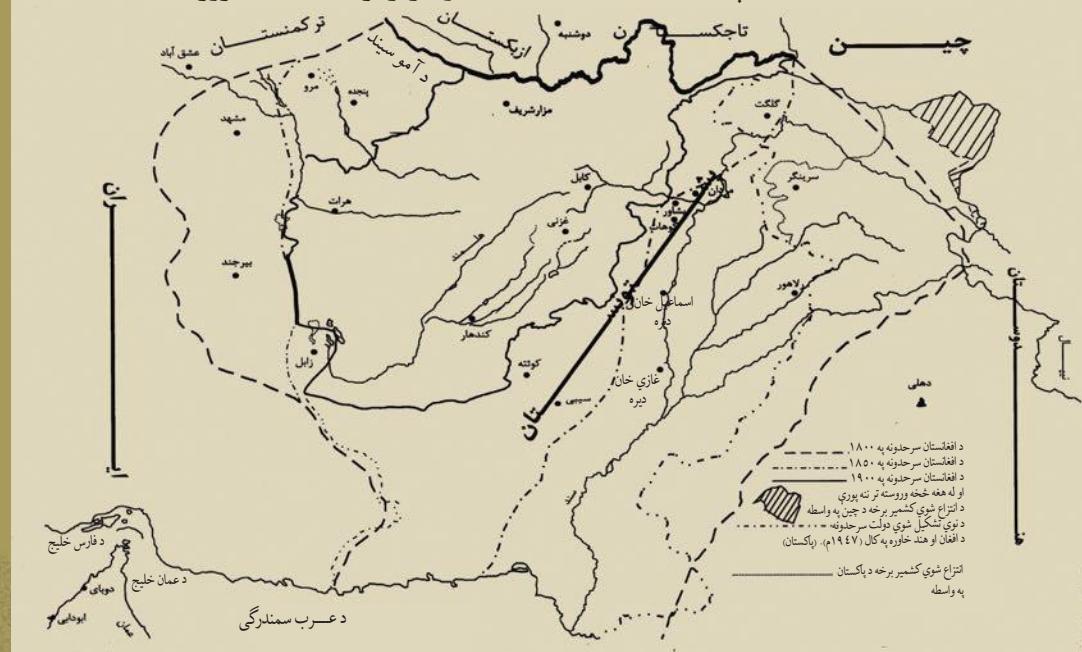
له (۱۸۸۰) ز خخه تر (۱۹۷۳) ز کلونو پوري د افغانستان تاريخي
پښې

د دریم خپر کې موخې

- په افغانستان کې د مرکزی څواك له ټینګښت سره د زدهکوننکو پېژندګلوي
- د مشروطیت د غورخنگ له تګلارو سره د زدهکوننکو پېژندګلوي
- د خپلواکۍ له بیا اخیستلو سره د زدهکوننکو پېژندګلوي
- د ډموکراسۍ د لسیزې د تګلارو سره د زدهکوننکو پېژندګلوي.

د مرکزی واکمنی په تینګښت کې د امیر عبدالرحمن خان وندہ خه ووه؟

افغانستان په ۱۸۰۰، ۱۸۵۰، ۱۹۰۰ زکلونو او له هغه خخه وروسته

په تېر لوست کې مو د امیر محمد یعقوب خان او د گډمک تړون په اړه معلومات ترلاسه کړل. په دې لوست کې به د امیر عبدالرحمن خان د واکمنی په اړه معلومات وړاندې شي

په ۱۸۸۰ م کال چې په افغانستان کې د انگلیسانو د ماتې ورستی وورځې وي. انگلیسان دې ته اړشول ترڅو امیر عبدالرحمن خان ته ليکنې رواستوی. د دغو اړیکو په لړ کې د انگلیسانو له خوا د عبدالرحمن خان سلطنت په رسميت وېژنډل شو. افغانستان هم د دغو اړیکو د تینګښت او دوام لپاره یو پلاوی وټاکه. د افغاني پلاوی به یوه وينا کې راغلي چې: افغان ملت له پخوا خخه عبدالرحمن خان د خپل پاچا په توګه ټاکلی و. له دې چې د انگلیس دولت دغه سلطنت په رسميت وېژنې، مننه.

امیر عبدالرحمن خان
په هېواد کې ادارې تشکیلات له منځه تللى و. د مرکز او سیمو ترمنځ اداري او سیاسي اړیکې موجودې نه وي. د پوچ او امنیتی څوکونو سیستم په هېواد کې له منځه تللى و. اقتصادي وضع ناسمه او دولتي خزانې تشي وي. د انگرېزانو پر ضد د جنګ له امله د هېواد صنعتي او کرنیزې چارې زیانمنې شوې وي. په داسې حالاتو او شرایطو کې امیر عبدالرحمن خان د دوو دندو په سرته رسولو مسؤول ګاهه.

لومړۍ د مرکزی خواکمن او خپلواک دولت جورول او دویم تولیز اصلاحات. امیر عبدالرحمن خان د دغو دوو دندو د سرته رسولو لپاره له هېڅ دول اغېزناک عمل نه مخ وانه راوه. د دولتي ادارو د جورښت او بیارغونې د بهير خارنه یې پخله کوله. ناضروري ادارې یې لغوه کړې چې د تشکیلاتي ګنې ګونې لامل شوې وي. دولتي چارواکې یې د ورسپارل

شويو دندو مسؤول ګئل. ماموريونو باید له هر چوں اشتباه نه لاس اخیستی واي. د دولت حاکمان د امير په فرمان پورې ترپلي وو چې په حقیقت کې یې د قانون بنه درلو ده. هر چوں ډله ییز او په یوازې ټوګه مقاومت د هپواد په هره ګوبنې کې له منځه یوړل شو. د مرکزی حکومت د احکامو او اوامر و د پلي کولو په لاره کې یې له هیڅ ډول نرمښت خخه کار نه اخیست. افغانستان پوهی تشکیلاتو ته سخت اړو. امير عبدالرحمن خان تر ډېره حده د پوچ په سمبالولو او جورپنټ کې کوبنېن وکړ. خه د پاسه نوي زره کسیز منظم پوچ یې جوړ کړ. د دغه پوچ په واسطه یې وکولای شول چې یو خواکمن، غښتلی مرکزی دولت رامنځته او په ټول هپواد کې امنیت ټینګ کړي. استخاراتی اداره د امنیتی پوځونو له یوې ستري او مهمې ادارې خخه ګمل کېدله چې د امير په واسطه اداره کېدله.

امير عبدالرحمن خان د پوهی موخو او د مرکزی دولت د غښتلیا لپاره پیسو ته اپتیا درلو ده. د لګښتونو د پوره کولو یوه لاره هم د ماليو زیاتول وو، ماليات یې وضع او زیات کړل او په مستقیمه او نامستقیمه توګه یې ترلاسه کول.

د امير عبدالرحمن خان له مهمو کارونو خخه یوه هم د کافرستان د خلکو مسلمانو او په نورستان باندې یې د نامه بدلوو وو. د لوړۍ خل لپاره د اسلام سپېڅلی دین په ۱۸۹۱ زبردیز کال نورستان ته ورسپد. غلام حیدرخان چې د ننګرهار والي و، خلکو ته یې وویل چې د دولت موخه دا ده چې له نورستان خخه بدخشان ته لاره جوړه کړي. د دغه خبر له خپرولو سره سم د مبارک دین د تبلیغ چاري په نورستان کې پیل شوې. د اتو میاشتو په موده کې د اسلام مبارک دین په نورستان کې خپور او د دغې سیمې پخوانی نوم (کافرستان) په (نورستان) واپول شو.

امير عبدالرحمن خان له اروپا یابو دونو سره په اړیکو کې پر تزاری دولت باوري نه او له ایران سره یې په سیاسي اړیکو کې د بېټرفې دریخ غوره کړ. په ۱۸۸۸ زبردیز کال کې د سرحدی کربنو ټاکلو په وخت کې انګلیسانو د ایران پلوی وکړه، دغه کار د دې لامل شو چې د افغانستان او ایران تر منځ اړیکې سړې شي.

د امير عبدالرحمن خان په بهرنې سیاست کې د هغه یوه لویه تېروتنه له انګلیسانو سره د ختيحو او سویلې سرحدی کربنو ټاکل ووه.

د دغې دورې د ناخوالو پېښو خخه یوه هم د افغانستان د ختيح او سویلې پولو ټاکل د ډیورنډ کربنه قبلوو. مارتیمر ډیورنډ په ۱۸۹۳ زبردیز کال د انګریزانو له خوا دیو پلاوی په مشری د بریتانوی هند او افغانستان تر مینځ د پولو د ټاکلو لپاره ټاکل شوی و، نوموري د بریتانوی هند او افغانستان تر مینځ پوله په خپله ګهه وټاکله او د سیاسي، پوهی او اقتصادي فشارونو له لارې دغه کربنه پر افغانستان تپل شو. چې هېڅکله د افغانستان د خلکو له خوا دغه پوله مثل شوې نه ده.

په ټولګي کې فعالیت

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووپشل شي، لوړۍ ډله دې په افغانستان کې د دولتي خواک د غښتلیا په اړه او دویمه ډله دې د امير عبدالرحمن خان په دوره کې د افغانستان د سرحدی کربنو ټاکلو په اړه خپل نظریات او وړاندیزونه تولګیوالو ته وړاندې کړي.

پونښتني

- ۱ - سلطنت ته د امير عبدالرحمن خان د رسپد په اړه خپل معلومات وړاندې کړئ.
- ۲ - امير عبدالرحمن خان خپله اداره خنګه سمبال کړي ووه؟
- ۳ - د ډیورنډ د کربنې په اړه خه معلومات لرى؟

له ټولګي نه د باندې فعالیت

زده کوونکي دې له خپل مشرانو خخه د امير عبدالرحمن خان د دورې په اړه وپونښتني او خپل معلومات دې تولګیوالو ته وړاندې کړي.

د امير حبيب الله خان د پاچاهي په اره خه پوهېږي؟

حبيب الله خان

په تېرلوست کې مود مرکزی واکمنی په غښتلیکې د امير عبدالرحمن خان رول او د هغه د پایلو په اړه معلومات ترلاسه کړل په دې لوست کې به د امير حبيب الله خان سیاسي واکمنی تر خېړنې لاندې نیسو.

امير حبيب الله خان د واک ترلاسه کولو وروسته اتلس کاله واکمنی وکړه. د هغه په وخت کې افغانستان يو غښتلی پوچ درلود او مرکزی حکومت په ټول هېواد باندې واکمنی لرله. بشپړه ارامي او امنیت موجود او د دولتي نظام بنسته اپشنوډل شوی و. دریار په اداري تشکیلاتو کې درې ډوله منشیان موجود وو چې د حضور منشي، بهرنۍ منشي او کورني منشي نومېدل. د (دارالعدالت) په نامه یوه اداره هم موجوده وه. مالي چاري د مستوفی الممالک له خوا اداره کېدې او پوځي چاري په خپله امير کنټرولولې.

امير حبيب الله خان د خپلې پاچاهي په لومړي پراو کې په مذہبی خپره کې رابنکاره شو. د بنخو پې ئایه تګ راتګ یې په سپېڅلوا خایونو کې منع کړ. د خرابات په سيمه کې یې له بنخینه نځاګرو خڅه وغښتل چې له دې کار خڅه لاس واخلي.

د روزې په مبارکه میاشت کې یې بېوزلو خلکو ته روزه ماتی ورکاوه. نوموري په ۱۹۰۲ زېرديز کال کې د (سراج الملة والدين) لقب وګاتې.

امير حبيب الله خان پاچاهي ته تر رسپلتو وروسته په کورنيو چارو کې په یولې اصلاحاتو لاس پوري کړ. د مریانو د خرڅولو او اخيستلو منع کولو امر یې خپور کړ او د زندانيانو د دوسیو په خېړلو کار پیل شو. نوموري لارښوونه وکړه، چې د تعذیب پر ئای دې شرعی مجازات حبس پلي کړل شي.

امير حبيب الله خان د مانيو له ودانولو سره مينه درلوده، د هغه وخت ډېرې جوره شوي ماني د هغه په نامه نومول

شوي دي چې د سراج رباطونه، قلعه السراج په لغمان کې، سراج العمارة په ننگرهار کې او سراج المصار په جبل السراج کې نومونه يادولای شو.

امير حبيب الله خان په يوه عام مجلس کې داسې ويلى وو: "د دولت پر مختگ د علم له پر مختگ پرته ناشونی دی، زه قصد لرم، چې په هېواد کې بنوونځي جور کرم، نو په اړه د نظر د خاوندانو وړاندېزونه او نظرې په ليکلې توګه غواړم". په ۱۹۰۳ زېرديز کال د حبېپې لېسې په بنسټ ايښو دلو سره د فرهنگي مسایلو او نوې پوهنې بنسټ هم کېښو دل شو. دغې لېسې درې دورې درلودې یعنې لوړنۍ، رشدیه او اعدادیه دورو خڅه عبارت دی. د حربې بنوونځي بنسټ هم په ۱۹۰۹ زېرديز کال کې کېښو دل شو، چې درې اعدادیه او درې حربې ټولګي یې لرل. په دغه بنوونځي کې نظری او عملی بنوونې د نصاب يوه برخه ګنډ کېدہ او د بنوونې چارې یې د افغانې او ترکي بنوونکو له خوا پر مخ بیول کېدې.

د امير حبيب الله خان په دوره کې صنعت ته هم پاملرنه وشهو. د خرمگرۍ فابريکه جوره او په کاري پې پيل وکړ چې د وسله والو پوځونو د اړتیا وړ توکي یې تیارول. په ۱۹۱۳ زېرديز کال کې د وریو او بدلو د کارخانې بنسټ کېښو دل شو. د دې کارخانې له تولیداتو خڅه د پنځسو زرو پوځيانو د پوځي جامو اړتیا پوره کېدہ. پوځي روغتون هم د حبيب الله خان په دوره کې په کار پيل وکړ چې تر ملکي روغتون کوچنۍ و. دغه پوځي روغتون د هندي ډاکټرانو تر خارني لاندې خپل کارونه سرته رسول.

امير حبيب الله خان په ۱۹۱۹ زېرديز کال د لغمان د کله ګوش په سيمه کې په مرموز ډول ووژل شو. د هغه تر مرګ وروسته د هغه ورور نصر الله خان سملاسي، په جلال اباد کې د پاچاهي اعلان وکړ، خود امير زوي "امان الله خان" چې هغه مهال په کابل کې و د خینو عالمانو او مشرانو په مرسته په کابل کې پر تخت کښېناست او د هېواد چارې یې په خپل لاس کې واخیستې.

په ټولګي کې فعالیت

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي، لوړۍ ډله دې د امير حبيب الله خان د اداري جورې بنت په اړه او دویمه ډله دې د هغه وخت د صنعت په اړه معلومات ورکړي.

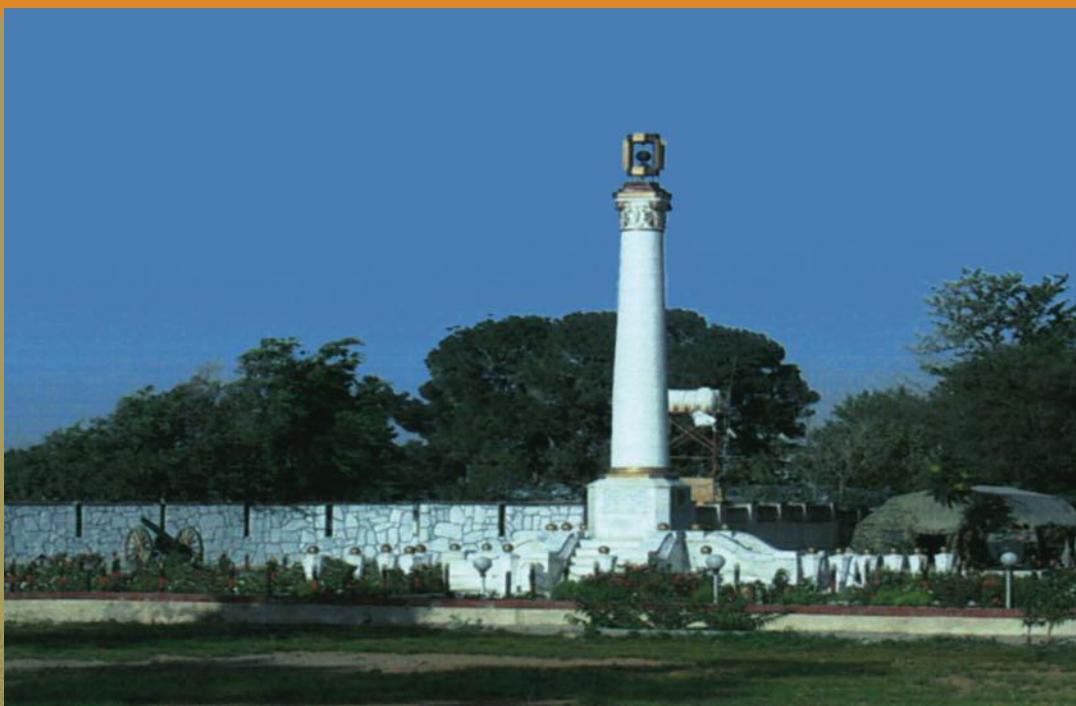
پونتنې

- ۱ - د امير حبيب الله خان د دولتي جورې بنت په اړه خه معلومات لري؟
- ۲ - د امير حبيب الله خان وينا د هېواد د پر مختگ په اړه خه وه؟
- ۳ - د امير حبيب الله خان په دوره کې د صنعت په اړه خه معلومات لري؟

له ټولګي نه د باندي فعالیت

زده کوونکي دې د هغه ودانيو انځورونه راټول کړي چې د امير حبيب الله خان په دوره کې جورې شوي دي او بيا په ټولګي ته له خانه سره راوړي.

د افغانستان خلکو خرنګه له انگریزانو خخه خپله خپلواکي ترلاسه کړه؟

په تېر لوست کې مود امير حبیب الله خان د پاچاهی په اړه او د لغمان د کله ګوش په سیمه کې په نامعلوم ډول د هغه دوزڅلو په اړه مو معلومات ترلاسه کړل. په دې لوست کې به د خپلواکي په لاره کې د افغانانو بریالیتوب تر خېږنې لاندې ونسو.

شهرزاده امان الله خان د خلکو د ملاتړ په ترلاسه کولو سره وکولای شو چې په ۱۹۱۹ زیردیز کال کې چې له ۱۲۹۸ هجري لمريز کال سره سمون خوري خپل سلطنت اعلان کړي.

اماں الله خان د افغانستان خلک د خپلو اعلامې په وسیله واک ته له خپلو رسپدلو نه خبر کړل. د دغې اعلامې په یوه برخه کې راغلي دي: "کله چې د افغانستان لوی ولس د پاچاهی تاج زما پر سر کېښود نو ما له خانه سره هود وکړ چې د افغانستان دولت باید لکه د نورو دولتونو په خبر په دنه او بهر کې خپلواک او غښتلی وي، د دې خاورې او سپدونکي له هر ډول یرغل خخه په امن او د قانون او مقرراتو پابند اوسي. زمور هپواد او وګړي یې د نړۍ د نورو وګړو تر منځ خپل خای بیا وموند. اى غیرتمند او هوښيار ولسه! د خپل دین، دولت او ولس په ساتلو کې ويښ اوسي او د هپواد په ساتنه کې هڅه وکړئ".

امير امان الله خان په ۱۹۱۹ زیردیز کال د عدالت د رامنځ ته کولو په شعار ورکولو سره د خلکو ملاتړ ترلاسه کړ. د لسو شپواو ورڅو په موده کې ټولو ولايتونو له پاچا سره تعهد وکړ او د خپلواکي غوښتنې نعرې په ټول افغانستان کې پورته شوي.

د امان الله خان ادارې د انگلیسي پوځونو د احتمالي خطرونو د مخنيوي لپاره خپل پوځونه په سرحدی سیمو کې خای پر خای کړل. سره له دې چې د قومنداني او ادارې لوی مرکز په هېواد کې خرنګه چې ورته اړتیا وه شتون نه درلود او استعماري څواکونو له مالي او تخنيکي اړخه هم برلاسي لرله، په جنګي موضوعاتو کې یې هم سره سمون نه درلود.

د افغانستان خلک د خپلواکۍ تر لاسه کولو لپاره په درې ګونو جبهو کې د سردار اعتماد الدوله سردار عبدالقدوس خان په مشري د قندهار، جنزال صالح محمد خان، د ننګرهار او سپه سالار سردار محمد نادر خان د پکتیا په ولایت کې خلک سره راټول او یو خای کړل او د کلکو جګرو په ترڅ کې پر انگریزانویر غل وکړ، انگریزان د افغانستان د خپلواکۍ تصدیق کولو ته اړ شول. د متارکې د اعلامولو وروسته علی احمد خان چې د کورنيو چارو وزیر و، په ۱۹۱۹ زبردیز کال کې هند ته ولاړ. او په راولپینډۍ کې انگلیسي پلاوی له مشر هملتن ګرانت سره خبرې اترې پیل کړې او یو تړون لاسليک کړ چې دهغه په اساس د افغانستان خپلواکۍ د انگریزانو له خوا په رسميت و پېژندل شو.

امان الله خان واک ته له رسپڈو سره سم په یو شمېر اصلاحاتو لاس پوري کړ. دغوا اصلاحاتو دوه پړاوونه درلودل، لومړی پړاوې په ۱۹۲۴ او ۱۹۱۹ زبردیز کلونو ترمنځ او دویم پړاوې په ۱۹۲۸ زکال پوري اوږد شو.

په ټولګي کې فعالیت

زدهکوونکي دې په دوو ډلو ووپشل شي، لومړي ډله دې د خپلواکۍ د کورنيو او بهرنيو لاملونو او دویمه ډله دې د امان الله خان د کورنيو او بهرنيو تګلارو په اړه معلومات ورکړي.

پوبنتې

- ۱- امان الله خان شنګه واک ته رسپڈ، بیان یې کړئ؟
- ۲- د امان الله خان د اعلامې د جزئياتو په اړه خپل معلومات ولیکي؟
- ۳- د امان الله خان د پاچاهي په دوره کې په خوا پړاوونو کې اصلاحات ترسره شول؟

له ټولګي نه د باندي فعالیت

زدهکوونکي دې له مور، پلار او لویانو خخه د هېواد د خپلواکۍ په اړه معلومات ترلاسه او بیا دې ټولګیوالو ته وړاندې کړي.

د امان الله خان د مسافر تونو لاس ته راوردني خه وي؟

په تېر لوست کې مو د انگلیسي يرغل پر وراندي د هېواد خلکو برياوې چې په پای کې د خپلواکۍ او اصلاحاتو د رامنځته کېدو لامل شوي ولوستلي، په دې لوست کې به د امان الله خان د سفرونو برياوې وڅېرو.

د نړۍ اسياسي او اروپائي هېوادونو ته د امان الله خان سفرونو انه مياشتي وخت ونيوه. په دې وخت کې پاچا ۳۸ کلن و. پاچا د کندهار او چمن له لاري بريتانوي هند ته ولاړ او تود هرکلې بې وشو. وروسته بیا امير امان الله خان هله خپله وينا وکړه چې د هغې وينا په ترڅ کې د استعماری ضد احساس بنکاره و او خلک بې دیووالی ارزښت ته رابلل. امير امان الله خان د خپلواکۍ په اوړه داسې ویل: «خپلواکۍ نه ورکول کېږي، بلکې اخيستل کېږي». امير امان الله خان مصر ته هم سفر وکړ، د فاھري بنارياني بې هرکلې وکړ. د مصر سړکونه، علمي او تاريخي ادارې بې ولیدې، له مصر خخه ايتاليا ته ولاړ او هله یې د ايتالوي هوابازانو سره خبرې اترې وکړې.

امير امان الله خان په فرانسه کې د لرغونپوهانو او ختيچو هانو له انجمن سره ولیدل او يو فرهنگي ترون بې هم لاسلیک کړ، وروسته المان ته ولاړ. په المان کې د صنایعو خاوندانو د امان الله خان هرکلې وکړ. د هېواد د خپلواکۍ لسمه کلیزه بې په المان کې ونمائڅله. په آلمان کې د تم کېدو پر مهال بې شپږ میلیونه مارکه د پور په ډول ترلاسه کړل او هغه بې د تخنيکي کمپنيو د سامان الاتو په اخيستلو او د جنګي تجهيزاتو په پېرو دلو ولګول.

امیر امان الله خان له ألمان خخه وروسته انگلستان ته سفر کر چې انگلیسانو هم د امان الله خان تور هرکلی وکړ، امان الله خان د انگلیسانو علمي مرکزونه ولیدل، دغوا ادارو امان الله خان ته د حقوقود افتخاري ډاکټري علمي لقب ورکړ. وروسته بیانا نوموري او د شوروی اتحاد مرکز مسکو ته ولاړ او هلتہ چې دهجه هیواد پوختي او صنعتي بنوونځي وکتل او امان الله خان ته له شوروی اتحاد خخه وروسته ترکيې ته سفر وکړ. هلتہ نوموري ته د مصطفی کمال اتاترک له خوا د «ختیحو ولسونو د خپلواکۍ د مشر» لقب ورکړل شو. امان الله خان له ترکيې خخه ایران ته لاړ، د نوموري دا سفر د دواړو هپوادونو د دوستي د ټینګېدو لامل وګرڅد.

افغانستان ته د راتګ پر مهال امان الله خان ووبل: «زمور هپواد ډېږي ارزښتناکې شتمنى لري او هغه خه چې نه لري هغه یوازې پوهه ده چې باید ترلاسه یې کړي».

د امان الله خان د سفرونوبد برباوو له جملې خخه د نړۍ له نورو هپوادونو سره د اړیکو ټینګول، د دفاعي مهارتوونو د کیفیت لوړوالی، د نويو وسلو پېرونه، د صنایعو د پرمختګ د لارو چارو برابرول، له ټکنالوژۍ خخه په سمه توګه ګټه اخیستنه او د امان الله خان د نړیوال اعتبار ډېږوالی یادولای شو.

امان الله خان، له سفر وروسته خپلو اصلاحاتو ته دوام ورکړ، ولی دغوا اصلاحاتو د یوشمېر کورنيو او بهرنیو کړيو له ګټو سره سمون نه درلود. همداوه چې په عملی ډګر کې د هپواد په ګوت، ګوت کې د معینو بهرنیو کړيو په لمسون خلک د امانی اصلاحاتو پر ضد راپاخوں. ځینې ډلې سره یو شوې او په هپواد کې یې د امانی اصلاحاتو مخه ونیوله چې په پایله کې د هپواد په برخه لیک کې او دور مسلط شول.

په ټولګي کې فعالیت

زدهکونکي دې په دوو ډلو ووبېشل شي، لومړۍ ډله دې خپلواکۍ ته د رسپېلو پر لاملونو او دویمه ډله دې د امان الله خان د اصلاحی تګلارو په اړه خبرې وکړي.

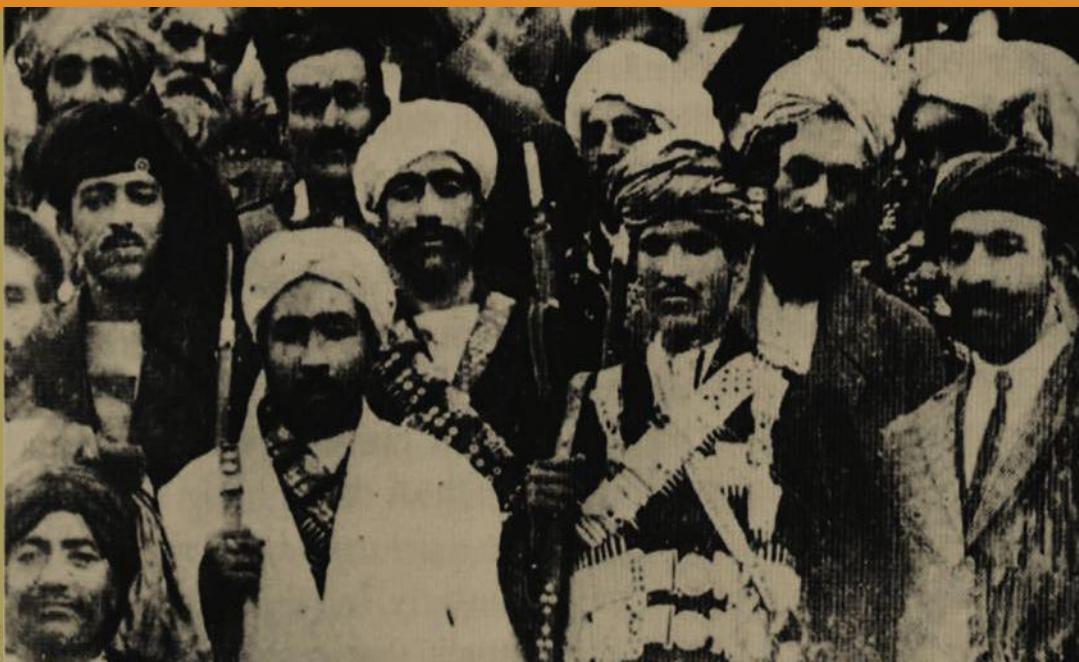
پونښتې

- ۱- په برلنیوی هند کې د امان الله خان دوينا محتوا خه وه؟
- ۲- په فرانسه کې فرهنگي تړون د چاله خوا لاسليک شو؟
- ۳- پاچا امان الله خان ته د کوم مشر له خوا د «ختیحو ولسونو د خپلواکۍ د مشر» لقب ورکړ شو؟

له ټولګي نه د باندي فعالیت

زدهکونکي دې د امان الله خان د دورې د فرهنگي مسایلو او برباوو په اړه له خپلو لویانو نه پونښتې وکړي او بیا دې خپل معلومات نورو زدهکونکو ته وړاندې کړي.

حبيب الله کلکانی خرنګه واک ته ورسېد؟

په تېر لوست کې مو امان الله خان ته د نړۍ د هېوادونو د مشرانو د هرکلي په اړه ولوستل، په دې لوست کې به د حبيب الله کلکانی ته د رسپدلو خرنګوالي ولولو.

په عمومي توګه تاریخ پوهان د مخالفتونو لاملونه د ټولنې بيرته والي او د سیاسي او فرهنگي شعور تېټه ګنبي، د امانی ټولنیز او اقتصادي اصلاحاتو بهير چې پر دیني عالمانو باندي د مقرری بنديزونه، د کالیو بدلون، او داسي نور د خلکو د غوسې لامل وګر خيدل.

حبيب الله کلکانی چې د سقاو زوي په نامه مشهور دي، د یو شمېر کسانو له خوايې ملاتر کېده او ده ته یې د (خادم دین رسول الله) لقب ورکړ. همدارنګه یو شمېر کسانو چې له امانی اصلاحاتو سره یې مخالفت درلود له حبيب الله کلکانی خخه یې ملاتر وکړ.

حبيب الله کلکانی په ۱۹۲۹ ز (۱۳۰۷ هـ.ش کال) کابل بنار ته رانوت او د نوي جوړ شوي حکومت د مشروعیت لپاره یې اعلامیه خپره کړه چې د امانی دوری د اصلاحاتو پر ضد و د هغه پراو څانګړتیاوې د امنیت اخلاق، د دولتي شتمنيو لوټیل او د تجارت وروسته پاتې کېدل وو.

په هېواد کې اړدور (۹) میاشتې دوام وکړ او هېوادې د جدي ګواښ سره مخامنځ کړ، په پای کې د حبیب الله کلکانی حکومت د ماتي سره مخامنځ شو او د محمد نادر خان د سلطنت لپاره لاره هواره شوه.

په ټولګي کې فعالیت

زدهکونکي دې په دوو ډلو ووبشل شي. لوړۍ ډله دې د خوڅښتونو د پیل او دویمه ډله دې په دې اړه معلومات ورکړي چې دغه بغاتونه او خوڅښتونه د کومو ګروپونو په ګډه پای ته ورسېدل.

پونستني

- ۱- د لوې چرګې پربکړې خرنګه او د دې موضوع په اړه د استازو چلنډ خه و؟
- ۲- د دغه پراو پاخونونه د کومو ډلو په ګټه وو؟

له ټولګي نه د باندې فعالیت

زدهکونکي دې د دیني عالمانو او خپلو مشرانو څخه د حبیب الله کلکانی او د هغه په دوره کې د ټولنیزو ډلو د رول په اړه معلومات ترلاسه کړي او بیا دې له نورو ټولګیوالو سره شریک کړي.

آيا پوهېرئ چې محمد نادر شاه خرنگه واک ته ورسېد؟

محمد نادر شاه

په تېر لوست کې مو د هغۇ عواملو په اړه معلومات ترلاسه کړل چې د حبیب الله کلکانی واک ته د رسیدلو لامل شول، په دې لوست کې به د محمد نادرخان د واکمنی خرنګوالي ولولو.

محمد نادرخان د امان الله خان په وخت کې د سې سالاری دنده درلوده. د افغانستان د خپلواکۍ په جګړه کې يې د سوپلي سيمو د ادارې دنده په غاړه درلوده، چې انګليسي پوځونو ته يې سخته ماتې ورکړه. له همدي بري وروسته محمدنادر خان د افغانانو په منځ کې د شهرت خښتن شو. د امانی دولت ترنسکورې دو وروسته په هېواد کې اړو دور پیل شو. محمد نادر خان چې د بنې شهرت خاوند و، د امان الله خان پاچا په نامه يې خلک د واک د لاسته راولو لپاره په خان راټول کړل او پکتیا يې د سیاسي او پوځي چارو په مرکز بدله کړه او له بېلا بېلو قبیلو او قومونو خڅه يې دولس زره کسه یوموتی او متحد کړل.

محمد نادر خان په کال ۱۹۲۹ کې د کابل په لور حرکت وکړ او کابل يې د مخالفینو خڅه وژغوره. محمد نادر خان د هماغه وخت د مخورو کسانو د خپلولو سیاست خپل کړ. د دغو مخورو خلکو د خپلولو نه يې موخه د خپل منځي ګلډیو له منځه وړل وو چې د نهه میاشتنيو کړکې چونو او ګلډیو پر مهال په هېواد کې په سيمه ييزو خواکونو اوښتی وو.

محمد نادرخان د هپواد اداري چاري له خپلو ورنو سره وویشلې او سردار محمد هاشم خان يې د لومرې وزیر په توګه ويکه. د نوموري د صدارت پر مهال يولې تدریجي بدلونونه رامنځته شول. د دغې دورې ځانګړتیاوې د سیاسي واک ټینګښت په کورنۍ کې و.

د محمد نادر خان د پاچاهی په موده کې چې خلور کاله ووه، د هپواد امنیتي حالات مخ په بنه کېدو شول او د مرکزې دولت واک هپواد ته په تدریجي توګه پراخه شو. د هپواد په اداري - دولتي جوړښت کې یوڅل بیا هڅه وشهو چې د امانی گوند د پلویانو ملاتې ترلاسه شي چې له شته حالات توڅخه خوبش نه وو. اصلاحاتو دوام وموند خو لړي يې په پڅه توګه پرمخ تله.

محمد نادر خان په ۱۹۳۳ زېرديز کال کې د پوهنې د جشن د نمانڅلوا پر مهال د نجات د عالي لېسې د یوه زده کوونکي له خوا چې عبدالخالق نومېد، ووژل شو.

په ټولګي کې فعالیت

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي، لومرې ډله دې واک ته د محمد نادرخان له رسپدو خڅه مخکې د هغه مهمو کارونو او دويمه ډله دې د هغې دوري د مهمو ځانګړتیاوو په اړه معلومات ورکړي.

پوښتني

- ۱- محمد نادرخان د خپلو اکي په جګړه کې کومه دنده درلو ده؟
- ۲- محمد نادر شاه ولې د محورو خلکو د خپلولو هڅه وکړه؟
- ۳- محمد نادر شاه خنګه ووژل شو؟

له ټولګي نه د باندې فعالیت

زده کوونکي دې د محمد نادرخان د کورنۍ په اړه له خپلو لویانو خڅه وپوښتني او خپل معلومات دې په ټولګي کې بیان کړي.

آيا پوهېږي چې محمد ظاهر شاه خلوبنست کاله پاچاهي وکړه؟

محمد ظاهر شاه

په تېر لوست کې مو واک ته د محمد نادر شاه د رسپېدلو د خرنګوالي په اړه ولوستل، په دې لوست کې به د محمد ظاهر شاه د پاچاهي دوره وڅېرو.

د محمد نادر شاه د مرینې روسته د هغه زوي محمد ظاهر چې عمر يې تر ۱۹ کلو دېر نه و، د افغانستان د پاچا په توګه اعلان شو. د ده د پاچاهي په پیل کې د هېواد ټولې دولتي چاري د محمد هاشم خان او د ده دوروښو په لاس کې وي.
د سردار محمد هاشم خان د صدارت دوره

سردار محمد هاشم خان د محمد نادر شاه په پاچاهي کې د لومړي وزیر په توګه وټاکل شو او د محمد نادرخان تر مرینې روسته يې هم همدغه دنده لرله.

نومورپي د اداري سيسټم د نوي کولو په هيله هڅه وکړه چې ملکي جورښت یوڅل بیا اصلاح کړي. اداري جورښت يې په نائب الحکومه او اعلى حکومتونو باندي ووپشه او خپل اعتباري خلک يې په ادارو او ولايتونو کې په دندو وګمارل. د محمد هاشم خان د صدارت په دوره کې د افغانستان معارف ته پاملننه وشهو. که خه هم دغه کارونه د خومره والي او خرنګوالي له پلوه د پام وړنه و، خو سره له دې هم کولای شو د هغه د خدمتونو له ډلي نه د افغانستان د بنوونې د وزارت په چوکاټ کې د طب، حقوقو او ادبیاتو د پوهنځيو او ټینو بنوونځيو بنستې اينښودني ته نغوته (اشارة) وکړو. د محمد هاشم خان د صدارت په دوره کې د هېواد اقتصادي حالات سم نه شول او خلکو په یو کړکېچن او بد حالت کې شپې ورڅي تېرولې. د هېواد په سلوکې نوي سلنې وګړي بزگران وو چې د کرنې او خاروي روزنې په چارو بوخت وو او د هغوي کاري وسایل تول هماغه پخوانۍ وسایل او الات وو.

د شاه محمود خان د صدارت دوره

لومړی وزیر شاه محمود خان

تر دوههمې نېوالي جګړي وروسته محمد هاشم خان د صدارت دنده شاه محمود خان ته وسپارله، نومورې د دموکراسۍ د پلار په نامه وېښنډل شو. هغه په کورنيو چارو کې د ټولنیزو، اقتصادي او سیاسي بدلونونو په رامنځ ته کولو سره په بهرنې سیاست کې هم بدلون را منځته کړ.

د سردار شاه محمود خان حکومت د نړۍ د هېوادونو په څانګړې توګه د امریکې له متحده ایالاتو، هند، مصر او نورو هېوادونو سره اړیکې ټینګې کړي. د (ملګرو ملتونو د تخيکي مرستو او اړیکو اداره) په نامه د ملګرو ملتونو یوه اداره پرانیستل شو هېڅي د ملګرو ملتونو د کارپوهانو د پلانونو د طرحې لپاره یې مناسبې کړنلاري په لاس کې نیول شوي.

د شاه محمود د صدارت پر مهال د ازادو ټولتاکنو د ترسره کېدو، د مطبوعاتو خپلواکۍ، د شوراګانو او سیاسي ګوندونو د جورونې لپاره لازم سیاسي اقدامات پیل شول.

په ۱۹۴۹ زېرديز کال ټولتاکې ترسره شوې چې په پایله کې یې د خلکو لخوا یو شمېر سیاسي خېرو د هېواد پارلمان ته لاره مومندله.

دغه مهال ولسي جرګې د حکومت کړنې خارلي. د خلکو د حقوقو او خپلواکيو خوندي کول او د نېو قوانينو بشپړ ول د وکیلانو له بریاوو خخه شمېرل کېدو. د کارونونو د به پرمختګ لپاره په خینو ادارو کې، اصولنامې (قانون) جورې شوې، د ساري په توګه د کار او کارګو لپاره د صنعتي مؤسسو اصولنامه یادولای شو چې د عبدالمجید زابلي په نوبنت جوره او عملی شو.

د محمد داود خان د صدارت دوره

لومړی وزیر محمد داود

سردار محمد داود، په اداري چارو کې د پوهه او لورو زده کړو لرونکو کسان وګمارل. د ۱۹۵۵ زېرديز کال چې د ۱۳۳۴ لمزېز کال سره سمون لري تر لوپې جرګې وروسته د محافظه کارو کړيو رول کمزوری شو. په دې وخت کې افغانستان د نړۍ د خپلواکو هېوادونو په منځ کې څانګړې خای ترلاسه کړ. محمد داود خان د خپل صدارت په وخت کې د ناپېيلو هېوادونو ملا تړ وکړ او افغانستان د دغه غورخنگ د بنستې ایښدونکو د یو غړي په توګه وېښنډل شو. محمد داود خان د افغانستان د صدراعظم په توګه لکه جمال عبدالناصر، جواهر لعل نهرو او عبدالرحيم سکارنو په دغه غورخنگ کې څانګړې مقام درلود. په دې پراو کې افغانستان د ملګرو ملتونو په سازمان کې هم پرمختګ وکړ. د هغو کړنونه یو هم په بهرنې سیاست د پوهه کسانو ملاتر د دولت خخه د پاکستان په وړاندې د هغه پالیسي خارل وو چې د ډیورنډ د کربنې د تاریخي مسالې په حل باندې یې ټینګار کاوه. د دغې دورې د اغېزناکو کارونو خخه یو هم د لومړي او دویم پنځه کلن پلان عملی کول وو.

د محمد داود د صدارت په دوره کې اقتصادي پرمختیابی پلانونه طرح او عملی شول. ډېر شمېر لوپې لارې جورې شوې او هوایي کربنې او ډګرونو ډپروالۍ پیدا کړ. په فرهنګي او ټولنیز ډول هم بدلونونه رامنځته شول. په

ټولنیزو چارو کې د بىخۇ برخه اخىستنە معمول شوه چې پر ټولنیزو او تولىدىي چارو بې لوى اغلىز وکر. محمد داود خان د نېرى د نورو ھپوادونو سره د سوداگریزو اړیکو ټینګولو او دوام هىخە وکر. په ۱۳۴۰ هجري لمريز کال کې د ھپواد د خپلواکى لە جشن نمانڅلۇ سره جوخت په کابل کې يو نندارتون پرانىستل شو، په دې نندارتون کې د نېرى څلوبېنتو ھپوادونو سوداگریزو او تولىدىي توکي نندارې ته وړاندې شول.

د ډاکټر محمد یوسف د صدارت دوره

د ھپواد اساسى قانون تر تصویب وروسته په ۱۳۴۳ هجري (زېردېز) لمريز کال کې د صدارت خوکى د کانو او صنایعو د پخوانى وزیر ډاکټر محمد یوسف د نوماند کېدو لپاره لاره هوارة کرە او حکومت د اساسى قانون پر بنست د سلطنتي کورنى نه بېل کرای شو.

له ټولنیز او سیاسى اړخه هم په ھپواد کې ژور بدلونونه رامنځته شول او د اساسى قانون پر بنست د بیان د ازادى لپاره لاره هوارة شو. د سیاسى گوندونو قانون اعلان شو، خوپلی نه شو. له دې ټولو سره سره یوشمبېر گوندونو د کین او بني افکارو په درلو دو سره پت او بنسکاره فعالیتونه کول. په دغۇ سیاسى خوختښتونو کې د کابل او ولايتونو بشۇونچیو او پوهنتونونو د پام وړ ونیده درلو ده. ملي شورا په خپلوا جلسو کې پر مهمو ټولنیزو او فرهنگي مسالو بحث کاوه. قوانین بې د ملي گټو او نړیوالو حالاتو په نظر کې نیولو سره تصویبول. کار په ورځ کې له دولس ساعتو خخه اتو ساعتو ته راتیت کړای شو. د بىخۇ حقوقو ته پاملنې وشوه او د ھپواد اتباعو لپاره د کار حق تسجیل شو. د ډاکټر یوسف د صدارت تر ختمېدو وروسته حکومتونه یو په بل پسې رامنځته شول چې هر حکومت بیل پروګرامونه تر سره کول. د محمد هاشم میوندوال، نوراحمد اعتمادی، ډاکټر عبدالظاهر او محمد موسى شفیق په دورو کې د رغاونو، پرمختیابی، فرهنگي او ټولنیزې پروژې پلي کړای شوې.

د ۱۳۵۲ هجري لمريز کال د چنگابن په میاشت چې د ۱۹۷۳ زېردېز له جولاي سره سمون خوري د یوې سپینې کودتا له لاري، په ھپواد کې شاهي نظام نسکور او پر ځای بې په افغانستان کې د سردار محمد داودخان په مشرى لومرنى جمهوري حکومت جوړ شو.

په ټولگي کې فعالیت

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووبېشل شي، لومړۍ ډله دې د محمد ظاهر شاه د سلطنت د وروستيو لسو ټکلۇنونو په کرپو او دويمه ډله دې د سلطنت په لومړنيو ټکلۇنونو کې د حکومت فعالیت په ګونه کړي.

پوبنتني

- ۱ - محمد ظاهر خرنګه واک ته ورسپد؟
- ۲ - محمد هاشم خان ولې د ملکي جورېنت په سمون لاس پوري کړ؟
- ۳ - شاه محمود خان ته د صدارت پر مهال کوم لقب ورکړ شو؟
- ۴ - د ناپېيلو غورخنګ کې کومو مهمو شخصیتونو ونده در لو ده نومونه بې واخلی؟

له ټولگي نه د باندې فعالیت

زده کوونکي دې د خپلوا مشرانو خخه د ډاکټر محمد یوسف د صدارت په دوره کې د ډموکراسى په اړه پوبنتي او خپل معلومات دې په ټولگي کې ووایې.

خلورم خپرکي

د گاونديو هيوادونو معاصر تاريخ

د خلورم خپرکي موخي

- د گاونديو هيوادونو د جغرافيائي موقعیت سره د زدهکوونکو پېژندگلوي
- د گاونديو هيوادونو د كلتوري ارزښتونو سره د زدهکوونکو پېژندگلوي
- د گاونديو هيوادونو د معاصر سياسي بدلونونو سره د زدهکوونکو پېژندگلوي.

د چين يا د نړۍ تر ټولوزيات نفوس لرونکي هېواد په اړه خه معلومات لري؟

لکه خنګه چې پوهېږي زمودريو ګواښي هېواد چين دی. مخکې ټولګي مو د لوړنیو، منځنيو او نوو پېړيو په تاريخ کې له چين سره پېژندګلوي پیدا کړه. په دې لوست کې به د دې هېواد معاصر تاريخ وڅرو.

لکه خنګه چې په نقشه کې ويني، چين په شمالی نیمه کره کې د اسیا د وچې په ختيحه برخه او د ارام سمندرګي په لوپدیغ ساحل کې پرووت دی او په نړۍ کې دریم لوی هېواد دی. د خاورې پراخوالی يې تر نههو میلیونو کیلومټرو مربعو خخه زیات دی. د وګرو شمېرې ۲۰۰۶ د سرشمېرې له مخې یو میلیارد او درې سوه میلیونو کسو ته رسبدلي و چې د نړۍ ۲۲ په سلوکې نفوس جوروو. په دې شمېر کې د هانګ کانګ او تایوان او سپدونکې شامل نه دي، د چين هېواد ۵۶ ملی اقلیتونو وکړي لري چې د چين ^۸ په سلوکې وګړي تشکيلوي. پاتې ۹۲ په سلوکې د خان (هان) نژاد دی چې له پېړو پېړو راهیسي په دې هېواد کې استوګن دي.

په معاصرو پېړيو کې د منځو دلت د انګليس سره سوداګري لبره او تر خېړنې لاندې ونیوله او سوداګریزو مقرراتو د نوي کولو غوشتونکي وو. انګليسانو هڅه کوله چې د نړۍ سره د هندوستان له لارې خپلې سوداګری ته پراخوالی ورکړي. نو له همدي امله د انګليس سوداګری د چين سره په همدغو لاملونو ولاړه وو او اساسی موخه يې د ترباکو سوداګری وو. همدارنګه سوداګریزو اړیکو د چين لپاره بنې پایلې نه درلودې او په ۱۸۴۱ - ۱۸۶۰ از د ترباکو د جګړې لامل وګرځد. داکټر سون یات سن: چې د نوي (ملن) چين د پلار په نامه مشهور دي، د چين لوړۍ ولسمشر او د ګومین تانګ د ګوند مشری يې په غاره وو، هغه وکولای شو چې د منځو د رژیم وروستی جرېږي ویاسي او په چين کې جمهوري نظام رامنځته کړي. نوموري د چين وګړي په پنځو نژادي ډلو ووبشن:

۱- خان ۲- منځو ۳- مغولي ۴- تبتي ۵- خوي

د چين هېواد پایتحت د پکن بناو (بیجینګ) دی چې تاريخ يې لرغونو زمانو ته رسپړي او ۳۰۰ کلن لرغونی تاريخ لري.

دغه بنار ۱۰۰۰ کاله پخوا جور شوی دی او اوه پېپى مخکې، قوبلاي خان د پکن بنار د خپلې دايىمىي پلازمىنى په توگه وتاکه او د ۱۹۲۸-۱۹۴۹ زېردىز كلونو پرته چې گومىن تانگ خپل پلازمېنه نى بىجېنگ ته انتقال كر، تراوسە د ھېواد سىاسى مرکز دى.

ماۇو

ماۇ او د ۱۹۴۹ کال پاھون

د ۱۹۴۸ زېردىز كال په وروستيو كې د كمونستىي گوند خواكونه د چين په شمال او شمال ختىئۇ سيمو باندى واكمىن شول. د ۱۹۴۹ زېردىز كال د جون په مياشت كې د پکن بنار پرته له كوم مقاومته ونيول شو او د كمونست گوند د خواكونو په كنھرول كې راغى. د هەمدى كال د اپرىل او نوامبر د مياشتىو ترمنج د چين دېر بنارونه پرته له وينو توبىپدو او مقاومته د كمونستانو تر واك لاندى راغل. چيانكاپچك لە خپل خواكونو سره تايوان ته وتبىتېد. د پکن له نى يول او د چيانكاپچك د خواكونولە ماتې وروستە كمونستىي گوند په بشپەر توگه بىرالى شو ماۇو په ۱۹۴۹ کال زېردىز د اكتوبر مياشتى په لومرى نېتىه د پکن بنار د اسمانى سولى په سيمە كې د چين د خلکو جمهوري دولت اعلان كر. د چين په ھېواد كې د كىفوسىزىم، تائۇيزىم او بودىزم پر مذهبونو سرىپە د نورو اديانو پىروان هم استوگن دى. دېر شەپەر خلک د يو دين پىروان نە دى، تر خۇ ھەغە دين په دې ھېواد كې رسمي بىنه پيدا كرپى. تر ۱۹۹۰ زېردىز كال وروستە د مذهبىي مقدساتو او شعائر د نمانخلۇ لپارە اپىنې اسانتىياۋى برابى او تىابىر ونيول شول. د بىلاپىلو مذاھبۇ پىروانو تە اجازە ورکەپاي شوھ چې خپل مذهبىي مراسم پرته له دې چې نورو اديانو تە ضرر ورسوي، ترسە كرپى. په اوس وخت كې د چين په ھېواد كې ۴۷ مذهبىي موسىسى لىكە د بودىزم د زده كېرە مركز، اسلامىي الھيات، د پروتستانت كلىسا بىنۇنیز مركز، كاتولىك او نورىي شتە او خە د پاسە دوه سوھ زەھىبىي كارپوهان لە بىلاپىلو خېرونو سره پە كار بوخت دى.

چينايى زېب د نورو تولۇ ژيۇ بىر عكس د الفبا تورى نە لرى، بلکې د معنى او مفاهىمۇ يوه تۈلگە دە. نز ورخ چينايى زېب پە خۇ تۈلنىزۇ لهجو وېشل شوې دە، لەكە: پىكىنى، كانتونىي، شانگھاي. د ماندارىن زېب د ھېواد د رسمي زېب پە توگه پىزىندىل شوې دە. د چين په ھېواد كې د ۱۹۴۸ کال راپە دې خوا خلۇر خلپى اساسىي قانون بىلۇن موندىلى او د وروستىي خەل لپارە پە كال ۱۹۹۹ زېردىز كې د چين اساسىي قانون پە ۱۳۸ مادو كې د چين د ملي كىڭرى لە خواتايد او تصویب شو.

پە تۈلگى كې فعالىت

زىدە كۈونكىي دې پە دوه چەلو ووبىشل شى، لومرى چەلە دې د چين د موقعىت او پلازمېنى او دويمە چەلە دې د چين د مذهبونو او مروجۇ ژيۇ پە اپە خپل معلومات تۈلگىيالو تە ورلاندى كرپى.

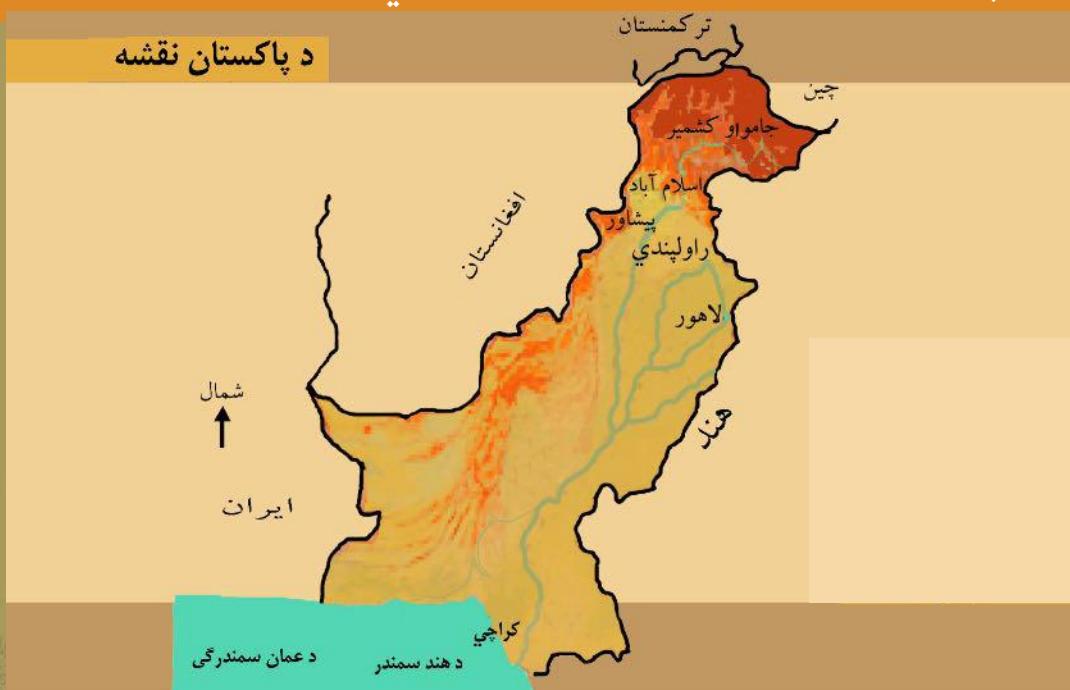
پۇشتىنى

- ۱- چين د نفوس او مساحت لە مەخچى پە نېرى كې خويم مقام لرى؟
- ۲- د چين د جمهوري دولت لىك خە چۈل دى؟
- ۳- پە چين كې رسمي زېب پە كوم نوم يادپېرىي؟
- ۴- د چين ھېواد معمول او مشهور مذهبونە كوم دى؟

لە تۈلگى خە بەر فعالىت

زىدە كۈونكىي دې د چين د تجارت او صنعت پە اپە معلومات تر لاسە او بىا دې نورو زىدە كۈونكىو تە ورلاندى كرپى.

آيا د پاکستان له هپواد او تاریخ سره اشنايي لري

لکه خنگه چې پوهېږئ د پاکستان اسلامي جمهوري دولت یو له هغه هپوادونو خخه دي چې زموږ له هپواد سره ګایه پوله لري. په دې لوست کې به د پاکستان تاریخ سره په لنډه دول اشنا شی.

پاکستان د اسیا په سویل کې پروت دی. پلازمینه یې د اسلام اباد بnar دی. دغه هپواد په سویلی برخه کې د عربو له سمندرگی سره زر کیلومتره سمندری پوله لري. د دې هپواد سیاسي جوربنت فدرالي جمهوري دی او له خلورو ایالتونو (پنجاب، سند، بلوچستان) او پښتوخوا

محمد على جناح

خخه جوړ شوي دي. د دې هپواد رسمي دين اسلام، رسمي ژبه یې اردو او د پيسو واحد یې پاکستانی روپې ده. د نفوس له پلوه د نړۍ په هیوادونو کې اتمه درجه لري. نفوس یې د ۲۰۰۶ زېرديز کال د سرشمیرنې له مخې خه د پاسه یو سلو پنځه شپته ميليونوکسو ته رسپری.

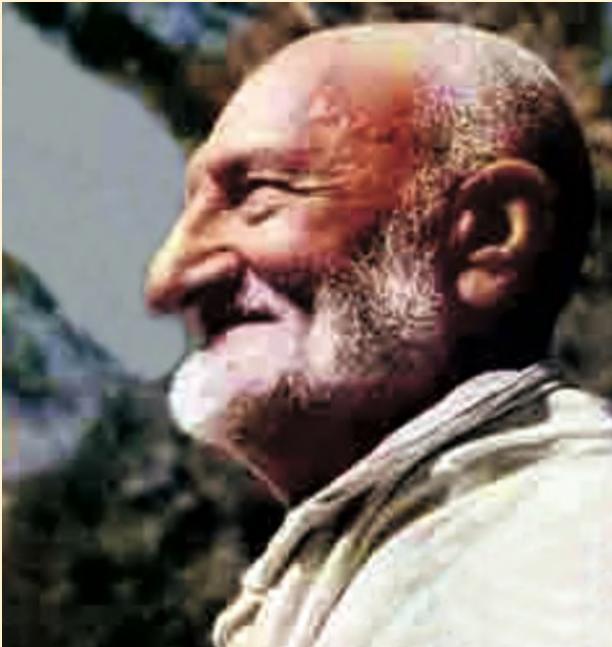

پاکستان یو نوی تشکیل شوی هپواد دی چې نبردی خه دپاسه نيمه پېړي عمر لري. کله چې دويمه نړواله جګړه پای ته ورسپه، محمد على جناح د پاکستان د خپلواکۍ لپاره ډېرې هڅې وکړې او

د بریتانیا دولت هم د هند د نیمې و چې و پش سره موافقه درلوده، نو د هند لویه و چه یې په دوو هپوادونو (هند او پاکستان) وویشه.

د ۱۹۴۷ زبردیز کال د آگست په میاشت کې هند او پاکستان دواړو خپله خپلواکۍ ترلاسه کړه. محمدعلی جناح په دې نه و بریالی شوی چې ترڅلواکۍ وروسته مسلم لیګ دیو فعال او ګټور سیاسی ګوند په توګه روزی، له همدي امله حالت ورخ په ورخ کړکېچن شو.

سیاستوالو نه یوازې د خپلو شخصي ګئو او واک ته د رسپدو لپاره فعالیت کاوه، بلکې د هپواد د ختیخو او لوپدیخو سیمه ییزو ډلکیو خپلمنځې ډله ییزې سیالی او اختلافونه د پاکستان د دولت د کمزوری یو اساسی لامل شو. د کشمیر پر سر اختلافات لا د حالاتو د خپپتیا لامل و ګرځیدل او اقتصادي حالت نور هم کړکېچن او خراب شو.

پاچا خان (خان عبدالغفار خان)

خان عبدالغفار خان یو له هغۇ کسانو څخه و چې د نه تاوتریخوالي د خوختست بنسټ یې کېښود او هم یوه پېژندل شوې سیاسی څېره او د هند د نیمې و چې یو ملي اتل و چې د هند د خپلواکۍ په لاره کې د بنکېلاګرو د تېري پر وړاندې مقاومت وکړ او یو مهمه او حیاتي دنده یې ترسره کړه. نوموري د خپلې زمانې د نورو مشرانو لکه مهاتما گاندي او محمد علي جناح په څېر د خپلو خلکو د وسپدو او د خلکو په یو موتی کولو، د خپلواکۍ ګټلو په لاره کې فعاله ونډه درلوده. او خپل ملي او تاریخي مسؤولیت ترسره کړ.

د ختیخ پاکستان بېلتون

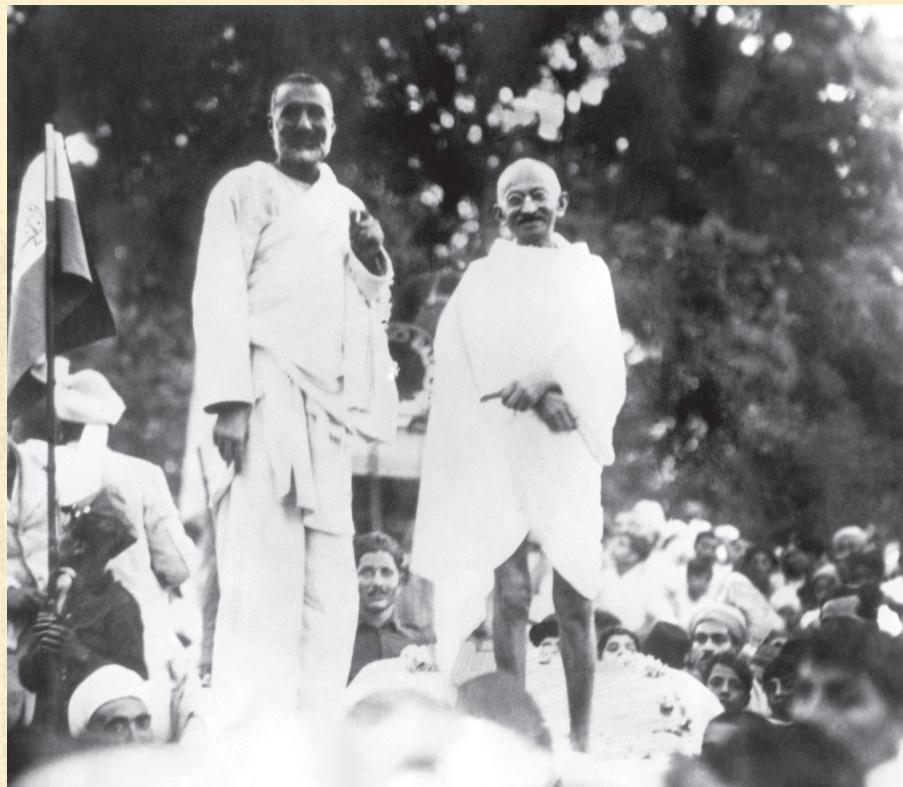
مجیب الرحمن د بنګال د عوامي لیګ مشر په ۱۹۶۸ زبردیز کال د اوږي به موسم کې له ۳۵ نورو بنګالیو سره یوځای د ده په مشرى د ختیخ پاکستان په بېلولو تورن شو. یحيی خان او بوټو د مجیب الرحمن پر

هغه غونبتنه اعتراض وکړې چې د ختیخ لوري پر بېلولو او خپلواکۍ یې تینګار کاوه. د ملي مجلس فعالېدل چې د پلان له مخې باید د ۱۹۷۱ زبردیز کال د مارچ په میاشت کې پلي شوي واي وختنې بدل. تر دي پېښې وروسته مجیب الرحمن د اعتصاب اعلان وکړ او عوامي لیگ ګوند د ختیخ پاکستان د حکومت د تر لاسه کولو هڅه وکړه. ولس مشر یحیی خان د مجیب الرحمن سره د خبرو اترو لپاره د ختیخ پاکستان مرکز «ډاکې ته» لار. مجیب الرحمن داسې کس نه و چې په اسانی سره تسلیم شي. هغه د پاکستان د رامنځته کېدو په لوړۍ لسیزه کې د دوو ډموکراتیکو حکومتونو پر مهال د کابینې وزیر او له دي امله چې د ختیخ پاکستان د خپلواکۍ لپاره یې مبارزه کوله نو خکه د پاکستان حکومت هغه بندي کړ.

یحیی خان په ۱۹۷۱ زبردیز کال د مارچ په میاشت کې د هغې ستونزې په اړه چې مجلس ورسره مخامنځ و، په دي هڅه کې شو چې د مجیب الرحمن د غونبتنې خڅه لړ خه کم کړي، خو هېڅ یوه اړخ نه غونبنتل چې خپل چانس له لاسه ورکړي. د مارچ په ۲۵ نېټه خبرې اترې پایي ته ورسېډې.

یحیی خان تر خبرو اترو وروسته د مجیب الرحمن د بندي کولو امر ورکړ. مجیب الرحمن لوېدیخ پاکستان ته یورل شو، یوه ورڅ وروسته ختیخ پاکستان خپله خپلواکۍ اعلان کړه او دغه خپلواکه سیمه یې د بنګله دېش په نامه ونوموله. د پاکستان پوچ له لوېدیخ لوري د پاڅون د ټکولو لپاره هوایي عملیات پیل کړل، په زړګونو بنګالیان ووژل شول او د لسو میلیونو په شمېر بنګالیان هند ته کلیوال شوه. په پاپله کې د ۱۹۷۳ زبردیز کال د جولای په پای کې د پاکستان ملي مجلس ذوالقار علی یو ټوچو ته اجازه ورکړه چې د بنګله دېش خپلواکۍ په رسميت وېژنې، په دي ډول د ۱۹۷۴ زبردیز کال د فبروری په میاشت کې د پاکستان دولت، بنګله دېش د خپلواک دولت په توګه په رسميت وېژنله.

وروسته له دي چې پاکستان په دوو هېوادونو یعنې پاکستان او بنګله دېش ووبېشل شو، د دوو بېلو هېوادونو په توګه یې څانګړې تګلارې غوره کړي. د یحیی خان له حکومت وروسته د پاکستان نور سیاسي مشران لکه ایوب خان، ضیاء الحق، بینظیر یوتو، نواز شریف، پرویز مشرف او اصف زرداری یو په بل پسې واک ته ورسېډل او د پاکستان په سیاسي، تولنيز او اقتصادي ژوندانه کې یې فعال رول ولویاوه.

مهاتما گاندی او خان عبدالغفار خان

په تولگي کې فعالیت

زدهکوونکي دې په دوو چولو ووبشل شي. لومرۍ ډله دې د پاکستان د خپلواکۍ په اړه خپل معلومات په تولگي کې وړاندې او دويمه ډله دې د پاکستان د خپلواکۍ غوبښتونکو وتلو خبر و په اړه خبرې وکړي.

پونسنج

- ۱ - پاکستان په کوم کال له بریتانیا خخه خپل خپلواکۍ ترلاسه کړه؟
- ۲ - د پاکستان هپواد له خو یا لتوونو نه جور دی؟ نومونه یې واخلی.
- ۳ - د بنګله دېش هپواد ولې له پاکستان خخه خپلواکۍ واخیسته؟

له تولگي نه د باندې فعالیت

زدهکوونکي دې د پاکستان د تاریخ په اړه معلومات راټول او په تولگي کې دې وړاندې کړي.

آیا د ایران د اسلامي جمهوري هپواد له تاریخ او موقعیت سره آشنا ياست؟

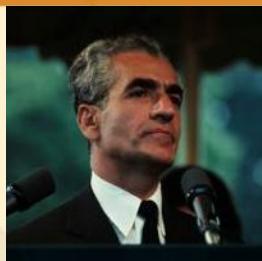
لکه خنگه چې پوهېږي د ایران اسلامي جمهوریت د افغانستان یو ګاوندي هپواد او لويدیع لوری ته ترون دی. ایران د اسیا په لویه وچه کې موقعیت لري او د خاوری پراخواли یې (۱۶۴۸۱۹۰) کيلو متر مربع دی. د وګرو شمېر یې شاوخوا او یا مليونو (۷۰،۰۰۰،۰۰۰) تنو ته رسیبری. د ډی هپواد رسمي دین اسلام او ژیه یې فارسي ده.

ایران د پهلوی په پېر کې

تر لومړی نړیوالی جګړې روسته د ایران د سیاسي، ټولنیزې او اقتصادي وضعې خرابوالی، په روسيه کې د سوسیالیستی نظام ټینګښت، ګاونديو هپوادونو ته د ډول افکارو پراختیا، له نا امنی خڅه د ایران د وګرو ناخوبنۍ او نهیلې، د احمدشاه قاجار په واکمنی کې د امنیت نشتولی، درضاخان پهلوی په مشري کودتا ته لاره هواره کړه.

کله چې رضاشاه پهلوی د انګربزانو په مرسته د سلطنت پر ګدی کښېناست، نړی د دوون نړیوالو جګړو تر منځ بشکل وه. رضاشاه پهلوی د هپواد د اداري او اقتصادي چارو د سمون لپاره یو پراخه تګلاره تر کار لاندې ونیوله. ایران یو واحد اداري نظام، منظم پوئ او پرمختللي بانکي او اقتصادي سیستم نه درلود. نړیوال حالات هم بنه نه وو. ایران د شمال له لوری د روسيې او د سوپل له لوری د بریتانیا لخوا محاصره و. بریتانیا هڅه کوله د ایران د سلطنه له لارې په هند او لپري ختيغ کې ګډه واخلي. رضاشاه د خپلې واکمنی پر مهال څواکمنه پاډاشاهي وکړه چې د هپواد ټولې چارې یې په خپله اداره کولې.

درضاشاه د دورې مهم کارونه دا دي: ديو واحد او منظم پوئ جورول، د قضائي سیستم نوي کول، د ټولنیزو او جزايري قوانینو ترتیبول، د وګرو د نفوس او احوالو د ساتني د ادارې بنستې اینسولد، د پېژندګلوی د پانو وبشل، د ملکیتونو د ثبت د ادارې بنستې اینسولد، د رېل د پېتلې غڅول، د ټوکرانو د فابریکو جورول، د ملي بانک بنستې اینسولد، د پیسو چاپول، د کمپنیو تاسیسول، د بنارونو جورول، د تهران د پوهنتون بنستې اینسولد او د هجري کلیزې پر خای د شمسي کلیزې استعمالول. له ډې ټولو سره سره هم، ده په ډېره استبدادي توګه سلطنت وکړ. د ده د سلطنت په پېر کې ډېر خپلواکې غوبښونکي زنداني او یا اعدام شول. د بنخو حجاب منع شو او ديني علماء وڅورول شول. رضاشاه په ۱۳۲۰ لمریز کال د متحدینو تر حملې وروسته له پاچاهی ګونبه شو او د هپواد حکومتی چارې یې خپل زوی محمد رضا ته وسپارلې چې د سلطنه خای ناستي او خپله د سوپلې افريقا پر لور لار.

محمد رضا شاه پهلوی

محمد رضا شاه پهلوی د رضا شاه زوی د پهلوی کورنی دویم پاچا دی چې د پلار تر استعفا وروسته په رسمي توګه واک ته ورسپد.

محمد رضا شاه د خپل سلطنت په لومړيو کلونو کې له ډېر و ستونزو او کړکې چونو سره مخامنځ و خو هغه بريالي شو چې يولې مهمې چاري پيل کړي. د بېلګې په توګه د تهران کنفرانس، د ټپوښيون د دستگاه بنستې اينې دل، د مرکزې بانك تاسيس، ولسي جرګې او ملي شورا ته د بنخو د تاکلو حق، د بندونو جوروول، د ګازو د پاپونو جوروول، د روسيې، ایران او نورو هپوادونو ترمنځ د پېپلوماتيکو اړیکو پراخوالی او ټینګښت، د هسته یې تاسیساتو رامنځته کول او د موټر جوروښې د فابریکو بنست اينې دل

يادولای شو. خو د لوپليئخ سره د هغه اړیکې، د نامذہبي سیاستونو پلي کول او د سیاسي خپلواکۍ محدود دول د ایران د روښانګکرو او روحاڼيانو د ناخوبنی لامل شول. د هغه په دوره کې هم بندي خانې په خپلواکۍ غونښتونکيوي ډکې وي او د هغوي اعدام او خورونې جاري ساتل شوې وي چې په پاکي کې د ناخوبنیو د دوام له امله د ۱۳۵۷ لمريز کال د جدي په میاشت کې د ایران خلکو پاڅون وکړ، محمد رضا شاه له واکه ليري او له خپلې ټولې کورنی سره مصتره لار.

د ایران د ۱۳۵۷ کال پاڅون چې د اسلامي پاڅون (انقلاب) په نامه هم یادپري، د ايت الله خميني په مشری او د ایران د ډېر و ګړو، سیاسي ګوندونو او د ایران د عالمانو او روښانګکرو په ګاپون یو پاڅون و چې شاهي نظام یې رانسکور او د اسلامي جمهوري نظام د پلي کولو لپاره یې لاره هواره کړه.

د ایران خلکو د ۱۳۵۷ کال د غوري په میاشت کې د ټولټاکنو په ترڅ کې په سلوکې د ۹۸ پېښنده اکثریت د اسلامي جمهوري حکومت په توګه د خپل راثلونکي حکومتني نظام سره هوکړه وکړه او د ایران پادشاهي په رسمي توګه د ایران په اسلامي جمهوري بدله شوه.

ایت الله سيد روح الله خميني د اسلامي انقلاب مشرانو له هر خه دمخته په درې پوټکو ټینګکار کاوه، په استبداد برلاسي، د بهرنې دولتونو د لاس وهنې مخنيوی او د بهرنې فرهنگونو د تېريو پر وراندې مقاومت. همدغه درې لاملونه وو چې د ګوندونو او بېلاپلو دلو د یوالي لپاره یې مناسبه لاره برابره کړه، په دې دول یې اسلامي انقلاب بريا ته ورساوه.

ایت الله سيد روح الله خميني د ایران مذهبی مشر د پنځلس کلو جلا والي خخه وروسته بېرته ایران ته راستون شو او ابوالحسن بنی صدر د ایران د لومړي ولسمشر په توګه وټاکل شو. په ۱۳۶۸ لمريز کال کې امام خميني مر او د خبره ګانو جرګې، آيت الله خامنه ای د ایران د انقلاب مشر وټاکه.

په ټولګي کې فعالیت

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووپشل شي، لومړي ډله دې د پهلوی دورې د ټولنیزو او سیاسي حالاتو او دویمه ډله دې د اسلامي انقلاب د لاملونو په اړه معلومات ورکړي.

پونتنې

- ۱- پهلوی کورنی خرنګه واک ته ورسپده؟
- ۲- د رضا شاه پهلوی مهم فعالیتونه په ګوته کړئ؟

له ټولګي نه د باندې فعالیت

زده کوونکي دې له خپل مشرانو او لویانو خخه د اسلامي انقلاب د پېښدو په اړه معلومات ترلاسه او بیا دې خپل ټولګیوالو ته ووای.

آيا د ازبکستان هېواد په اړه معلومات لري؟

لکه خنګه چې پوهېږي د ازبکستان جمهوریت يو له هغو هېوادونو خخه دی چې له افغانستان سره گله پوله لري، په دې لوست کې به د دې هېواد تاریخ په لنډه توګه ولو لو.

د ازبکستان جمهوریت په مرکزي اسیا کې پروت دی چې د افغانستان، تاجکستان، ترکمنستان، قرغیزستان او قزاقستان له هېوادونو سره گله پوله لري. د ازبکستان پلازمېنه د قاشکند بنار دی. د ازبکستان د څمکې پراخوالی ۴۰۰۴۴۷ کیلومتره مربع او د وګرو شمیرې د ۲۰۰۶ زبردیز کال د سرشنۍښې له مخي خه دپاسه اوه ويشت مليونه درې سوه زره کسو ته رسپړي. رسمي ژبه يې ازبکي او روسي د.

په لرغونو زمانو کې په خانګري دوی تر شپږمې زبردیزې پېړي وروسته په دېره کچه ترکي کوچیان د مرکزي اسیا ابادو سیمو ته وکو چېدل او د فرغانې په صحرا کې استوګن شول چې د وخت په تېریدو سره، د هغه خای اصلی او سېډونکو ترکي عادتونه خپل کړل. ترکان په کلېو، بانلو او بنارونو کې استوګن شول، خو دې سیمې ته د ترکانو د مهاجرت د تاریخي بهير پرخلاف، ګن شمېر خلکو د منځني اسیا په بېلا بلو برخو کې خپل پخوانی هویت وسانه.

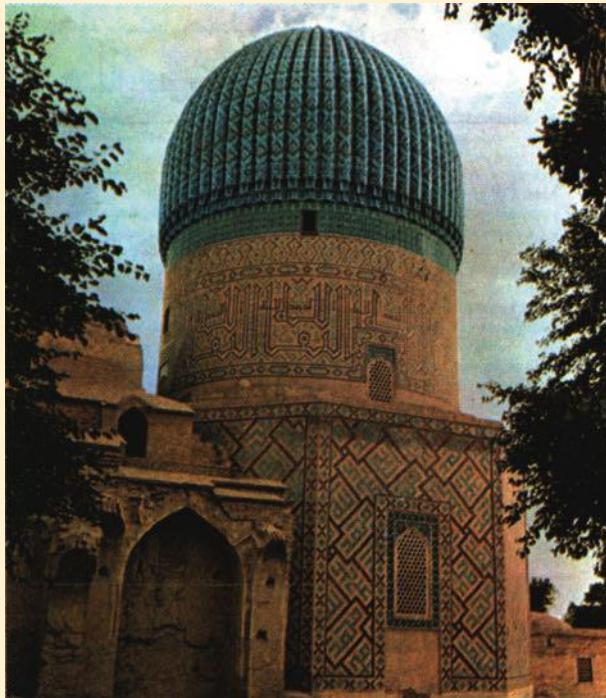
په لسمه زبردیزې پېړي کې د اسلام په راتګ او خپرېدو سره، د اوسيني ازبکستان سيمه د سامانيانو د قلمرو يووه برخه وه. د وخت په تېریدو دغه سيمه په ترتیب سره د غزنويانو، سلجوقيانو، خوارزمشاھانو، مغولانو، ټیموریانو تر واکمنی لاندې راغله. په اوسيني وخت کې ازبکستان یو خپلواک جمهوریت او ۱۲ ولايتونه لري چې نومونه يې دا دی:

- ۱- تاشکند.
- ۲- اندیجان.
- ۳- بخارا.
- ۴- فرغانه.
- ۵- جیزک.
- ۶- نمنګان.
- ۷- نوایي.
- ۸- قشقه دریا.

۹- سمرقند. ۱۰- سرديا. ۱۱- سرخان دريا. ۱۲- خوارزم. ۱۳- د فره قالياقستان خپلواکه جمهوريت.
د ازبکستان هپواد د مسو، ډبرو سکرو او نفتوكانونه لري. د پولادو، نساجي او غذايي موادو د صنعت په
توليد کې يې ډېر پرمختګ کړي دي.

په نولسمه پېړي کې، د ازبکستان لوپديئې او شمالي برخې د خوارزم د خانانو او د ازبکستان سوپلي
برخې د بخارا د خانانو تر ولکې لاندې وي. د
بخارا او خوارزم خانان په ۱۸۶۶ کال زېرديز کې
درسيې تر ولکې لاندې شول.

په روسيې کې د ۱۹۱۷ زېرديز د اكتوبر د
مياشتې تر انقلاب وروسته، ازبکستان هم د
روسيې له متحده سوسیالیستي جمهوریتونو
څخه وګفل شو. د پخوانۍ روسيې تر تجزیه
کېدو وروسته ازبکستان هم په ۱۹۹۱ زېرديز
کال کې خپله سیاسي خپلواکي ترلاسه کړه او
اسلام کريموف يې د حکومت د مشر په توګه
وېژنډل شو.

د امير تيمور گورگاني مقبره

په ټولګي کې فعالیت

زدهکوونکي دې په دوو ډلو ووشل شي. لومړي ډله دې د ازبکستان د ولايتونو او دويمه ډله دې د هغه
هپواد د صنعت په اړه یو له بله پوبنتې وکړي.

پوبنتې

- ۱- ترکان خه وخت په مرکزي اسیاکې مېشت شول؟
- ۲- اوښني ازبکستان خو ولايتونه لري؟
- ۳- د ازبکستان صنعتي تولیدات په ګوته کړئ؟

له ټولګي نه د باندې فعالیت

زدهکوونکي دې له خپلوا مشرانو خخه د اكتوبر د مياشتې د انقلاب، او د اسلامي فرهنگ او تمدن د یوه
مهم مرکز بخارا په اړه معلومات ترلاسه کړي او بیا دې ټولګیوالو ته واوروی.

آيا د تاجکستان له خلکو او تاریخ سره اشنا يې لري؟

پوهېږي چې د شمال لور ته د تاجکستان جمهوریت زموږ له هېواد سره ګله پوله لري. په دې لوست کې به د تاجکستان تاریخ ته یوه لنډه کښه وکړو.

تاجکستان د اسې یو هېواد دی چې په مرکزی اسیا کې د افغانستان شمال ته پروت دی. پلازمېنې یې د دوشنبې بنار، رسمي ژبه یې تاجکي فارسي او روسۍ ژبه هم په سوداگرۍ او حکومتی چارو کې کاروي. د پيسو واحد یې ساماني دی.

د پورتني نقشي په پام کې نیولو سره پوهېږي چې تاجکستان له کومو هېوادونو سره ګله پوله لري.

د تاجکستان د خاورې پراخواли یو سل او درې خلوښت زره ۱۴۳۱۰۰ کیلومتره مربع دی. د وګرو شمېر یې د ۲۰۰۶ زېرديز کال د سرشمېرنې له مخې خه دېساه اووه مليونه او درې سوه شل زره تنو ته رسېري.

د اوسيني تاجکستان سيمه چې پخوا د سغد په نامه يادیده، د لومړي داريوش په وخت کې د هخامنشيانو د امپراطوري د قلمرو یوه برخه ګنل کېدله او د مقدوني سکندر وروسته، د تاجکستان هېواد د سلوکي، پارتۍ، کوشانۍ او ساساني امپراطوري یوه برخه وه. په ۷۱۵ زېرديز کال د امويانو تر ولکې لاندې راغي او د تاجکستان خلکو د اسلام سېخلي دين ته مخ راوړو. په لسمه زېرديزه پېرى کې د سامانيانو د قلمرو یوه برخه وه او له سامانيانو له خڅه وروسته په ترتیب سره غوريانو، سلجوقيانو، خوارزمشاھيانو، مغولانو، تېموريانو او ازبك و اکمنو پر دې هېواد حکومت کړي دی.

په نولسمه زېرديزه پېرى کې د تاجکستان شمال (خجند) د خوقند خانانو سوبلي سيمه یې د بخارا د خانانو یوه برخه ګنل کېدله. د بخارا خانان په ۱۸۶۶ زېرديز کال او د خوقند خانان په ۱۸۶۸ زېرديز کال کې د روسې په تر ولکې لاندې راغل. د اکتوبر د میاشتې له انقلاب وروسته، په ۱۹۲۸ زېرديز کال کې د تاجکستان هېواد د روسې په متحده سوسیالیستي

جمهوریتونو له ډلي يوه جمهوریت وګنل شو چې تر ۱۹۹۱ زېرديز کال پوري یې د روسيې متحله جمهوریتونو د اتحاد غړیتوب درلود. د روسيې د سوسیالیستي نظام تر نسکورېدلو وروسته یې په ۱۹۹۱ زېرديز کال خپله سیاسي څلواکۍ ترلاسه کړه.

له څلواکۍ اخیستلو وروسته، د تاجکستان د دولت او د هغه اسلام پلوه مخالفینو ترمنځ کورنی جګړې پیل شوې چې د مخالفینو مشری د عبدالله نوري پر غاره و. په ډې جګړو کې د پنځوس زره خلکو خخه زیات مره او د اووه سوه زره کسانو زیات وګړي د څلواکورونو پرېښو دلو ته اړ شول. چې په پایله کې د ملګرو ملتونو په منځګړیتوب د سولې تپون د بشکېلو ډلو ترمنځ لاسیک شو.

د شاه اسماعیل مقبره

د تاجکستان هېواد درې ایالتونه او يوه څلواکه سيمه لري چې عبارت دی له:

۱. د ختلان ولايت چې مرکزې په قرغان تپه دی.
۲. د سغد ولايت چې مرکزې خجند دی.
۳. د فراتگین ایالت چې مرکزې کافرنهان دی.

۴. د کوهستان بدخشان څلواکه سيمه چې مرکزې په خاروغ دی.

تاجکستان د پخوانی شوروی اتحاد د جمهوریتونو له ډلي يوه وروسته پائې جمهوریت دی. د زیات شمیر خلکو دین یې اسلام دی. ازبکان، روسان او یوشمېر او کرایني، چینايني او قاتاري وګړي هم په ډې هېواد کې او سېږي. د تاجکستان مهم صنایع برېښنا او د ډېبرو سکرو تویلید دی.

په ټولګي کې فعالیت

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي، لوړې ډله دې د ژې او دویمه ډله دې د اسلام د تاریخ په اړه يو له بل خخه پوښتنې ورکړي.

پوښتنې

- ۱- د نقشې پرمخ و بنیا است چې د تاجکستان هېواد د منځنی اسیا په کومه برخه کې پروت دی؟
- ۲- د پخوانی شوروی اتحاد تر نسکورېدلو وروسته په تاجکستان کې کوم بدلونونه منځته راغل؟
- ۳- کومو مشهورو کورنيو په تاجکستان واکمني کړي ده؟

له ټولګي نه د باندې فعالیت

زده کوونکي دې د اکتوبير د میاشتې د انقلاب او په تاجکستان د هغه د اغېز په اړه له مشرانو نه معلومات ترلاسه کړي او په ټولګي کې دې ووایي.

آيا د ترکمنستان له خلکو او تاریخ سره آشنايی لري؟

د ترکمنستان جمهوریت د افغانستان د ګونډلیو هپوادونو له ډلي خخه دي. په دې لوسټ کې به د دې هپواد تاریخ په لندو، دول و خبرو.

د ترکمنستان هېواد د هغۇ ھېوادونو له ڈلي خەنە دى چى پە دې روسستيوا خەتكىپى لە پخوانى روسىي نە خېلواكى تىرلاسە كېرى ده اوس نەقشى تە وگۈرئ او د ترکمنستان گاونلىق ھېوادونە وېنىابىست.

د دې ھېواد د خلکو دين اسلام، ژىه يې ترکمني او روسيي ده. د ترکمنستان د خاورې پراخوالى ۱۰۰۴۸۸ کیلومتره مربع ده. د وګرو شمېر يې د ۲۰۰۶ کال د سرشمېرنې له مخې پنځه میلیونه او اوه سوه نه وشت زرو ده. ۷۲ په سلوکي وګرى يې په ترکمني ژىه خبرى کوي

او نېردې ۹۰ په سلوکي وګري يې تركمنان دي. يوشمېر روسان، ازبکان او قراقان هم په دې هپواد کې مېشت دي. تركمنستان له اقتصادي اړخه د ودې او پرمختګ په لور ګام اخلي. د پنې، نفتو او ګازو د صنعت په تولید کې مخکنښ دی او د نېرې يو پر درېمه برخه ګاز لري، يوازې د ګازو د تولید او روسيې، اوکراین او يوشمېر نورو هپوادونو ته د صادرولو له لاري دېر زيات عايد ترلاسه کوي.

د ترکمنستان جمهوریت د ۱۹۹۱ زیردیز کال د اکتوبه په میاشت کې د ټول پوشتنې په پایله کې خپله سیاسی خپلواکي اعلان کړه. نوي اساسې، قانون یې، ۱۹۹۲ زیردیز کال د ترکمنستان د مجلس له خواتصویں شو.

د نووي اساسی قانون پر بنست، ترکمنستان يو جمهوري نظام لرونکي هېواد دی. په دې هېواد کې ولسمشر واک لري چې د قضائيه او اجرائيه قواوو مسؤولين او هم د مجلس د پولېاکنو نوماندان وټاکي. د ترکمنستان د اساسی قانون پر بنستې ولسمشر د وزیرانو د شورا مشر هم دی. په بهرنې سياست کې ترکمنستان هغه هېواد دی چې دنایيلتوب دریئ ېې غوره کړي دی. د ترکمنستان دغه دریئ په ۱۹۹۵ زیرديز کال د ملګرو ملتونو د عمومي مجلس له خوا تصویب شو.

ترکمنستان نړی ته د آسیا په دغې پېچلې سیمې کې له پرمختګ سره یوځای د سولې او کاراۍ وړاندیز کړي د. د ناینېتلوب د دریغ تر تصویب وروسته یه نړيواله ټولنه کې، د ترکمنستان د ملي گټو ستر اتیېیک موضوعات حل، کړي شول.

د ډسمبر دولسمه د دغه هپواد د ملي ورځي په توګه ټاکل شوي ۵۵.

ترکمنستان د سېمې يېزو همكاريو فعاله پر اختیاوو ته ژمن دی چې داکارې د ایکو دسازمان په فعالیتونو کې لیدلای شو. د ایکوغرې هپوادونه چې خه د پاسه ۳۱۰ میلیونه وګړي لري، په نړیوالو اړیکو کې یې د ډیوې اغښناکې ادارې په توګه څان خرګند کړي دی چې، داکاره ځانګړه تاریخې او فرهنگی ځانګړه تباوو یه لر لو سره د نوی سېمې يېزو ټولنې، درامنځته کېدلو نشه د.

یہ تولگی کی فعالیت

زده کوونکی دی د ترکمنستان د موقعیت، ژیو او نورو مېشتو مليتونو په اړه له یوبل خخه پوبنتنی وکړي.

یونتنی

- ۱- ترکمنستان هیواد د آسیا په کومه برخه کې پروت دی؟
 ۲- د ترکمنستان هیواد په کوم کال کي خپلواکي ترلاسه کړه؟